

— OPEN —
MONUMENTEN
— DAG —

Datum:
12 & 13
september
2015

Gemeenten:
's-Hertogenbosch,
Vught en
Sint-Michielsgestel

Uitgelicht:
Kunstplein
De Gruyter
Fabriek

2015

KUNST & AMBACHT

BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

Nico de Bont is al ruim 50 jaar specialist in klassieke restauratie, hedendaagse herbestemming en planmatig onderhoud van historisch erfgoed. Met liefde voor het vak en kennis van de nieuwste technieken werken onze medewerkers dagelijks aan een grote variëteit aan historische werken. Ook in 's-Hertogenbosch en omgeving. Wij restaureerden de Sint-Jan en gaven het nabijgelegen podium voor de amateurkunsten, de Muzerije, weer toekomstwaarde. Ook de Brabanthallen, Grasso en de Moerputtenbrug werden door onze vakmensen onder handen genomen. Door continue ontwikkeling geven wij nieuw leven aan waardevol erfgoed. **MAAK DE TOEKOMST**

MONUMENTENDAGEN 2015

Kunst en Ambacht

Met plezier nodig ik u uit voor de Open Monumentendagen op zaterdag 12 en zondag 13 september. Ook dit jaar kunt u weer genieten van de vele monumenten die voor het publiek geopend zijn. Het thema van 2015 is 'Kunst en Ambacht'. Daarom zult u dit jaar op veel plekken demonstraties van oude ambachten tegenkomen. Op enkele plekken kunt u ze zelf uitproberen. Op andere plekken kunt u ook van kunst genieten.

Op zaterdag 12 september is er een feestelijke opening in de Casinotuin bij de splinternieuwe parkeergarage St.-Jan. Op die plek is de middeleeuwse stadsmuur opnieuw in het zicht gebracht. Die is schitterend gerestaureerd. Loopt u ook even de parkeergarage in. In de loopgang heeft een kunstenaar fraaie muurschilderingen aangebracht. Maar er is nog veel meer nieuws te zien. In de Sint-Jansingel, kunt u het Bolwerk Sint-Jan bezoeken. Dit is ook een heel bijzonder nieuw gebouw, neergezet over de restanten van de middeleeuwse Sint-Janspoort.

Ziet u graag oude kunstvoorwerpen? Kom dan naar de Gerfkamer van de Sint-Jan. Daar zijn speciaal voor Open Monumentendag de kroonjuwelen van 'de Soete Lieve Moeder van 's-Hertogenbosch' tentoongesteld. In het Bisschopshuis aan de Parade vindt u de kunstcollectie van het bisdom 's-Hertogenbosch. Het fraaie voormalig Rijksarchief aan de Waterstraat 22 en het Fietsmuseum aan de Hinthamerstraat 162 zijn dit jaar voor het eerst open. Bezoek ook het Groot Tuighuis aan de Bethaniestraat 4 en Reinier van Arkel, Bethaniestraat 2, die voor het eerst sinds jaren weer de deur open heeft. In de Grote Kerk aan het Kerkplein krijgt u een toelichting op de restauratie van het Bätzorgel.

Op zondag 13 september zijn de monumenten in de binnenstad van 's-Hertogenbosch weer gesloten. Maar om 11.00 uur gaan de gebouwen buiten de binnenstad open voor de Open Monumenten Fietsdag. U kunt dan prachtige monumenten bezoeken in Vught, Orthen, Sint-Michielsgestel, Den Dungen, Berlicum/Middelrode, Engelen, Rosmalen en Nuland. Alle geopende monumenten en manifestaties zijn verbonden via een fietstocht die u in dit magazine vindt. De opening vindt dan plaats in Engelen, waar een historisch festival is georganiseerd ter gelegenheid van het 1200-jarig bestaan van Engelen. De slag om Engelen wordt nagespeeld en er zijn riddergevechten, roofvogelshows, oude ambachten; teveel om op te noemen. Maar ook in andere plaatsen is heel wat te beleven. In de Lambertuskerk in Rosmalen is een orgelconcert. In Berlicum geeft keramiste Marie-Christine Renard een demonstratie met de draaitafel. Of u gaat naar Seldensate. Daar zijn demonstraties van oude en nieuwe ambachten. U kunt de toren van Sint-Michielsgestel beklimmen. Of naar het Kerkmuseum in Nuland. In Vught zijn dit jaar de gebouwen rondom het Mariaplein een bijzondere trekpleister. De kapel Mariënhof is open. Er is een beeldpresentatie over architect Kropholler, die het complex heeft ontworpen. Ook is er een architectuurwandeling vanaf Nationaal Monument Kamp Vught.

Het is teveel om op te noemen. U kunt alle genoemde activiteiten en nog veel meer terugvinden in dit magazine. Rest mij u heel veel plezier te wensen op de Open Monumentendagen 2015 namens het comité Open Monumentendag!

Hans Meester

Voorzitter comité Open Monumentendag

ORLY/ENDEVOETS GROEP

buitengewoon onderhoud

Buitengewoon ambachtelijk restaureren

Genieten van de prachtige monumenten die 's-Hertogenbosch en haar omgeving rijk zijn, kan alleen als we deze mooie panden goed bewaren voor de toekomst. Bij Orly & Endevoets werken we daarom niet alleen nauwkeurig en vakbekwaam, maar ook met plezier, gevoel en toewijding. Dat is onze visie op kunst en ambacht. Zodat u nu en in de toekomst kunt blijven genieten van onze schitterende stad.

www.orlyenendevoets.nl

UW MAKELAAR MET GEVOEL VOOR WAARDE

Gespecialiseerd in landgoederen,
monumenten en cultureel erfgoed.

DE KOSTER
makelaars

Julianaplein 13
5211 BA 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 614 10 50
E-mail: info@dekostermakelaars.nl
www.dekostermakelaars.nl

ACTIVITEITEN OPEN MONUMENTENDAG

ZATERDAG 12 SEPTEMBER

Tijd:

Pagina:

10:00	Officiële opening in de Casinotuin, hoek Hekellaan/Pettelaarseweg	9
11:00	Workshop voor kinderen bij Provinciaal Depot voor Bodemvondsten	15
11:00	Rondleiding door schrijfster Denise da Costa in de Stadsbibliotheek	22
11:00	Rondleiding bij de Citadel (verzamelen voor het hoofdgebouw)	37
11:00	Optreden van 'Geluk is geen jurk*' in de Muzerije	22
11:00	Pianomuziek en poëzie van Chavah Lichtenberg in Sociëteiten Amicitia en de Zwarte Arend	18
11:30	Optreden Stadspijpers in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16
12:00	Lezing Wies van Leeuwen over het orgel van de Sint-Jan in de Grote Kerk	18
12:00	Lezing Peter Thoben over Hendrik van der Geld in het auditorium van het JBAC	26
12:00	Optreden 'Geluk is geen jurk*' in de Luthersekerk	17
12:30	Optreden Stadspijpers in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16
13:00	Workshop voor kinderen bij Provinciaal Depot voor Bodemvondsten	15
13:00	Lezing Wies van Leeuwen over het orgel van de Sint-Jan in de Grote Kerk	18
13:00	Rondleiding door schrijfster Denise da Costa in de Stadsbibliotheek	22
13:00	Lezing Peter Thoben over Hendrik van der Geld in het auditorium van het JBAC	26
13:00	Rondleiding bij de Citadel (verzamelen voor het hoofdgebouw)	37
13:00	Pianomuziek en poëzie van Chavah Lichtenberg in Sociëteiten Amicitia en de Zwarte Arend	18
13:30	Optreden van Capella Ducis** in De Toonzaal	14
13:30	Optreden Stadspijpers in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16
13:30	Optreden van het Binnendiezekoor*** in het Kruithuis	36
14:00	Lezing Wies van Leeuwen over het orgel van de Sint-Jan in de Grote Kerk	18
14:00	Lezing Peter Thoben over Hendrik van der Geld in het auditorium van het JBAC	26
14:30	Optreden van Capella Ducis** in De Toonzaal	14
14:30	Optreden Stadspijpers in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16
15:00	Workshop voor kinderen bij Provinciaal Depot voor Bodemvondsten	15
15:00	Optreden van het Binnendiezekoor*** in De Toonzaal	14
15:00	Rondleiding door schrijfster Denise da Costa in de Stadsbibliotheek	22
15:00	Lezing Peter Thoben over Hendrik van der Geld in het auditorium van het JBAC	26
15:00	Rondleiding bij de Citadel (verzamelen voor het hoofdgebouw)	37
15:00	Pianomuziek en poëzie van Chavah Lichtenberg in Sociëteiten Amicitia en de Zwarte Arend	18
15:30	Optreden van Capella Ducis** in De Toonzaal	14
15:30	Optreden Stadspijpers in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16
16:00	Orgelconcert door Christiaan Plaat in de Sint-Jan	20
16:15	Optreden van het Binnendiezekoor*** in de tuin van Het Noordbrabants Museum	16

Doorlopend demonstraties en rondleidingen op diverse locaties.

ZONDAG 13 SEPTEMBER

Tijd:

Pagina:

11:00	Officiële opening op het slagveld van de 'Slag om Engelen'	46
11:00	Rondleiding Begraafplaats Orthen	47
11:00	Rondleiding over het landgoed Coudewater te Rosmalen	49
11:30	Beklimming toren, Petrus Dondersplein 13 Sint-Michiëlgestel	54
12:00	Demonstratie van Marie-Christine Renard met de draaitafel, Wamberg 16 Berlicum	50
12:30	Beklimming toren, Petrus Dondersplein 13 Sint-Michiëlgestel	54
12:30	Architectuurwandeling Nationaal Monument Kamp Vught. Aanmelden, zie www.nmkampvught.nl	59
13:00	Rondleiding Begraafplaats Orthen	47
13:00	Rondleiding over het landgoed Coudewater te Rosmalen	49
13:00	Demonstratie van Marie-Christine Renard met de draaitafel, Wamberg 16 Berlicum	50
13:30	Beklimming toren, Petrus Dondersplein 13 Sint-Michiëlgestel	54
14:00	Demonstratie van Marie-Christine Renard met de draaitafel, Wamberg Berlicum	50
14:30	Beklimming toren, Petrus Dondersplein 13 Sint-Michiëlgestel	54
14:30	Orgelconcert door Laurens de Man in Sint-Lambertuskerk te Rosmalen	48
14:30	Rondleiding over het landgoed Coudewater te Rosmalen	49
14:30	Architectuurwandeling Nationaal Monument Kamp Vught. Aanmelden, zie www.nmkampvught.nl	59
15:00	Rondleiding Begraafplaats Orthen	47
15:00	Demonstratie van Marie-Christine Renard met de draaitafel, Wamberg 16 Berlicum	50
15:30	Beklimming toren, Petrus Dondersplein 13 Sint-Michiëlgestel	54
16:00	Demonstratie van Marie-Christine Renard met de draaitafel, Wamberg 16 Berlicum	50

Doorlopend demonstraties en rondleidingen op diverse locaties.

* 'Geluk is geen jurk'

Een gemotiveerde jonge zanggroep van 7 eigenzinnige en vrolijke meiden die a capella pop/rock muziek delen met iedereen.

** Capella Ducis

Capella Ducis zingt onder leiding van dirigent Frans van de Loo muziek uit de tijd van Jheronimus Bosch. Op het programma staan geestelijke en wereldlijke muziek uit de 15^e en 16^e eeuw onder andere uit de koorboeken van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap. Jheronimus Bosch was lid van deze broederschap.

*** Het Binnendiezekoor

Het gemengd koor zingt o.a. specifieke liederen over 's-Hertogenbosch, zijn Binnendieze en over de zee. In de loop der jaren is dit uitgebreid met andersoortige, meerstemmige liederen van folksong tot musical, in het Nederlands, Duits, Engels en Frans.

HUIB — VAN — OLDEN

“Met de monumenten in onze stad verbinden we het verleden met het heden en de toekomst. Het is een rode draad in ons bestaan. Monumenten zijn zinvolle plekken in onze samenleving. Ze prikkelen de fantasie en ambitie, daarom heeft er ook altijd een innige band met kunst en ambacht bestaan. Je erfgoed breek je niet af; dat koester je. Daarom is het ook onze plicht om de discussie over hergebruik van monumenten zeer serieus te nemen.”

Huib van Olden is als wethouder zeer betrokken bij de monumenten in zijn stad en de regio. “Laten we op een gepaste manier trots zijn dat we in zo’n fraaie omgeving leven. En waar we nog zoveel kunnen beleven van de creaties van de generaties voor ons. Dat zit niet altijd in stenen, maar ook in de kunst en ambacht die emoties oproepen en ons leren waar we vandaan komen. Levende monumenten maken stad en regio aantrekkelijker, zowel voor bezoekers als voor de inwoners. Ons erfgoed biedt ons bovendien volop kansen, ook economisch.”

Sint-Jan

De Sint-Janskathedraal is bij uitstek een plek waar monument, kunst en ambacht samensmelten. En een inspiratie voor andere ‘nieuwe’ monumenten. Voorbeeld is de parkeergarage St.-Jan waar op zaterdag de opening van Monumentendag wordt gehouden. “Je loopt door de middeleeuwse stadsmuur om in een hypermoderne parkeergarage te komen. De stadsmuren zijn daar weer teruggebracht en persoonlijk vind ik dat we op een onwaarschijnlijk fraaie manier cultuur en historie hebben verbonden met een functionele plek om je auto te stallen. Bezoek ook het Bolwerk Sint-Jan, een historische plek voor de vestingstad ’s-Hertogenbosch, waar dankzij moderne technieken een bezoekerscentrum van allure is ontstaan, bij de entree van de historische binnenstad.”

De deuren staan open, een uitnodiging om monumenten te komen bewonderen. “Ik vind

het altijd inspirerend om dat verleden te zien en voelen. Het zorgt dat we ons heden beter begrijpen. Dwaal door de stad, laat je verrassen. Of maak er een mooie fietsroute van.” Hij noemt voor de zondag een bezoekje aan het landgoed Seldensate in Middelrode, waar kunst en ambacht de ruimte krijgt. Of de Slag bij Engelen waarmee het 1200-jarig bestaan wordt herdacht.

Linie 1629

Ambities zijn er nog volop op. “Ik zou graag met de omliggende gemeenten verder werken aan de Linie van 1629. Er is nog zoveel historie die we zichtbaar kunnen maken.” Ook het herbestemmen van het monumentaal erfgoed is zeer actueel. “Ik vind het juist heel inspirerend om samen met anderen te bekijken wat we kunnen met het vrijkomend monumentaal erfgoed, het prikkelt je tot nadenken en stimuleert nieuwe ideeën. Als gemeente ’s-Hertogenbosch willen we hierin het voortouw nemen.”

Bij monumenten gaat het niet alleen om stenen, maar ook om emotie. Bijzonder voor Huib van Olden, die zelf ook in een monument woont in de binnenstad, is dat het voormalig Rijksarchief aan de Waterstaat voor de eerste keer open is. “Het is ook de plek waar de grootvader van mijn echtgenote zijn kantoor heeft gehad. Vooral de leeszaal is indrukwekkend. Zo verbinden monumenten voor veel mensen het verleden met het heden en de toekomst. Dat doet wat met de mens. Daarom nodig ik ook iedereen van harte uit om al deze mooie monumenten te bezoeken.”

ORGANISATIE

Organisatie Open Monumentenweekend:

- Gemeente 's-Hertogenbosch
 - Afdeling Erfgoed
 - Afdeling Maatschappelijk Vastgoed
 - Afdeling Openbare Orde Ruimte en Verkeer
 - Afdeling Communicatie
 - Afdeling Realisatie en Beheer
- Gemeente Sint-Michiëlsgestel
- Gemeente Vught
- Genootschap ter bevordering van het Gebruik van de Naam 's-Hertogenbosch
- Duke Cultural Productions

- Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
- Stichting 's-Hertogenbossche Monumentenzorg
- Het Schuttersgilde de Oude Schuts
- De Groene Vesting
- Vughts Museum
- Heemkundekring Rosmalen
- Angrisa Heemkundekring Engelen
- Engelen 1200 en Woordkracht10
- Heemkundekring De Orthense Schaar
- Heemkunde Sint-Michiëlsgestel
- Heemkundevereniging Op Den Dungen
- Heemkunde Den Hoogert

- Heemkundeking 'De Plaets'
- Heemkundewerkgroep Nuzvelant
- Historische Vereniging Berlicum en Middelrode
- Nationaal Monument Kamp Vught
- Lekker Fietsen

Met bijzondere dank aan ALLE vrijwilligers! En de leden van het comité Open Monumentendag: Jac. Biemans, Harry Boekwijt, Frans de Bree, Joop van Dijk, Frans Bolder, Hennie van Eldijk, René van der Heijde, Irwin van Hunen, Ed Hupkens, Hans Meester, Marcel Ploegmakers en Celestine Vugts

ALGEMENE INFORMATIE

Weekend

Net als de afgelopen jaren is Open Monumentendag dit jaar weer een Open Monumentenweekend. Op zaterdag monumenten bekijken in de stad en op zondag in samenwerking met de gemeenten Vught en Sint-Michiëlsgestel en 'Lekker Fietsen' toeren door de omliggende dorpskernen, van monument naar monument.

Publieksinformatie zaterdag

De centrale informatiebalie van Open Monumentendag is in het Stadhuis, Markt 1, 's-Hertogenbosch. Alleen op zaterdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

Afwijkende openingstijden

De monumenten in het stadscentrum zijn alleen op zaterdag geopend, van 10.00 tot 17.00 uur. De monumenten in het buitengebied zijn alleen op zondag geopend, van 11.00 tot 17.00 uur.

Let op: sommige monumenten kennen afwijkende openingstijden. Als dat het geval is, staat dat in het activiteitenoverzicht aangegeven.

Officiële opening Open Monumenten Zaterdag

Op zaterdag 12 september vindt om 10.00 uur de Officiële Opening in de Casinotuin plaats door wethouder Huib van Olden. Kom er naar toe en laat u verrassen!

Aftrap Open Monumenten Zondag

De officiële start van Open Monumenten zondag is op 13 september om 11.00 uur bij het Historisch Festival Engelen. Locatie, gezien vanuit 's-Hertogenbosch: direct aan de toegangsweg Haverlij

Leuk voor kinderen

Heel veel monumenten zijn ook voor de kinderen leuk om te bekijken. Vaak zijn er ook speciaal op kinderen toegesneden

activiteiten georganiseerd. Dus neem ze gerust mee op deze ontdekkingstocht door het verleden!

Let op dit symbool:

Rolstoelvriendelijk

Let op dit symbool:

Parkeren/Transferia

In en om het centrum zijn diverse parkeergarages. Wij adviseren echter om gebruik te maken van de transferia. Voor slechts € 4,- parkeert u uw auto, om vervolgens gratis met de buslijn 60, 70 of 80 (08.00 – 00.45 uur) met maximaal 4 personen heen en weer naar de binnenstad te rijden. De transferia zijn:

- Pettelaarpark, Pettelaarpark 59 (alleen op zaterdag open van 07.30 – 01.00 uur)
- De Vliert, Stadionlaan 9 (alleen op zaterdag open van 07.30-01.00 uur)
- Willemspoort, Vlijmenseweg 10 (alleen op zaterdag open van 07.30 – 01.00 uur)

WELKOM

— BIJ DE OPENING —
OP ZATERDAG

Ook dit jaar is er weer een feestelijke opening met Open Monumentendag. Wethouder Huib van Olden opent de dag op zaterdag 12 september aan de voet van de gerestaureerde vestingmuur bij de Casinotuin.

NO. **1**

VESTINGWERKEN/ CASINOTUIN

Op deze plaats wordt de blik getrokken naar de middeleeuwse stadsmuur die hier kort geleden is vrij gegraven uit de stadswal. De aarden wal was omstreeks 1541 tegen de 14^e-eeuwse muur gestort als bescherming tegen de kracht van het geschut. In deze periode van Gelderse oorlogen werd de stad bedreigd door de legers van Maarten van Rossum. In de 17^e eeuw werd de wal verhoogd en de muur tegen de wal vernieuwd. De middeleeuwse muur was toen verlaagd. Oorspronkelijk was deze uitgevoerd met een weergang op (spaar-)bogen, daarboven een borstwering met kantelen waarachter de stadsverdedigers zich konden verschuilen. Aan de hand van bouwsporen is te zien dat binnen de spaarbogen kijk- of schietspleten hebben gezeten. Eén ervan is weer open-gemaakt. Ook is een stenen trap in de muur naar de weergang weer in het zicht gebracht. Een vroegere middeleeuwse muurtoren is geconserveerd in zijn staat vanaf 1840, toen deze diende als 'kruitmagazijn no. 3'.

U kunt ook een bezoekje brengen aan de nieuwe parkeergarage St.-Jan. Hier hangt een tekening van de Bossche binnenstad anno 2015 van kunstenaar Ruben Atayan. Deze tekening is speciaal voor Open Monumentendag gedrukt op luxe papier en is te koop in het Stadhuis.

*Hoek Hekellaan/
Pettelaarseweg
's-Hertogenbosch*

- Om 10.00 uur de officiële opening door wethouder Huib van Olden
- Optreden van het Gilde Sint-Antonius Abt uit Nuland, Sint-Catharina Gilde uit Rosmalen, Drumfanfare Exempel, Stadspijpers en Moyses Bosch
- Diverse rondleidingen
- Vertrek/aankomst bij steiger hoek Zuidwal-
Oude Dieze voor gratis vaartocht met speciale boten van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch naar het 'Oeteldonks Gemintemuseum' (vol=vol)

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

2

VOORMALIG
GYMNASIUM*nu Vanderven Oriental Art**Nachtegalslaantje 1*
's-Hertogenbosch

- Unieke collectie
Oosterse kunst

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

In 1854 werd het Bossche gymnasium gebouwd in de voor die tijd kenmerkende neoclassicistische architectuur, uiteraard een perfecte combinatie met de in het gebouw gedoodeerde klassieke talen. Het gebouw en de gevelarchitectuur zijn symmetrisch van opzet, de statige voorgevel heeft een hardstenen bekleding en een houten kroonlijst. In het interieur bevinden zich sobere paneeldeuren en trappenhuis, die dateren uit 1880. Achter het gebouw bevindt zich een fraaie houten loods met een gesneden daklijst.

NO.

3

VOORMALIG
ZIEKENHUIS
SINT-JOAN DE DEO*Papenhulst 26*
's-Hertogenbosch

- Bewoners tonen hun
ambacht, kunst of
kunde en vertellen
iets over het huis en
de geschiedenis

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Het ziekenhuis Sint-Joan de Deo, bijgenaamd 'de Paap', is gered dankzij een actie van krakers in de jaren 70. Uiteindelijk kocht de gemeente het gebouw en is het verbouwd tot wooneenheden. De Bossche ziekenzorg was in de middeleeuwen en vanaf de 19e eeuw in rooms-katholieke handen. Na het Groot Ziekengasthuis werd in 1876 het Carolusziekenhuis geleid door zusters van H. Carolus Borromeus. In 1879 volgde een ziekenhuis voor mannen: Sint-Joan de Deo in de Orthenstraat, geleid door de gelijknamige broeders. Aan de Papenhulst verrees een nieuwbouw in 1914. De uitwendige architectuur van dit qua techniek moderne complex was geïnspireerd op traditionele klassieke architectuur in de trant van de zogeheten 'heroriëntatie'.

NO.

4

MILITAIRE RIJBAAN

nu veilinghuis Korst van der Hoeff

Sinds 1788 bezat het militaire garnizoen een overdekte rijloods. Deze bevond zich bij de Sint-Catharinakerk en werd in 1900 vervangen door de nieuwe manege aan de Hekellaan. Op deze plek achter de stadswal bevond zich een open rijbaan voor de cavalerie, die na de bouw van de naastgelegen Rijks-HBS (Hekellaan 4) werd verhuisd naar de overzijde van de Hekellaan. Het ontwerp voor de overdekte rijloods was van ingenieur-kapitein M. Onnen. Binnen bevond zich een groot rijvlak met aan de voorzijde een klein portaal en enkele bergingen. Daarboven een kleine tribune en een verwarmbare officierskamer. Opmerkelijk zijn de ranke ijzeren Polonceau-spanten in de kapconstructie.

Hekellaan 2
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

5

VOORMALIGE RIJKS-HBS

De Rijks Hogere Burger School en de Rijkskweekschool ontstonden in respectievelijk 1867 en 1861. Ze waren tot 1905 gevestigd aan de Papenhulst voordat de nieuwbouw aan de Hekellaan werd gerealiseerd naar ontwerp van rijksbouwkundige J.A. Vrijman. Het complex heeft een paviljoenachtige opzet van vrijstaande bebouwing, omringd door groen en is uitgevoerd in een overgangsstijl vanuit de rijk geornamenteerde 'neo'-stijlen naar een meer sober traditionalisme. De indeling van de Rijks-HBS is nog grotendeels authentiek. Qua materiaalgebruik zien we de in die tijd in zwang gekomen terrazzovloeren met siertegeland op de begane grond. Op de verdieping massieve hardstenen en ranke stalen trappen.

Hekellaan 4
's-Hertogenbosch

- Rondleiding door bewoners door het pand
- Informatie (met presentaties) over herbestemming tot broedplaats voor culturele beroepen

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO. 6

STADHUIS

Markt 1

's-Hertogenbosch

- Centraal informatiepunt
- Stand met folders en verkoop van boeken
- Uitgifte uitgebreide versie beeldenroute
- Verkoop tekening van de Bossche binnenstad anno 2015 van kunstenaar Ruben Atayan
- Toelichting door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
- Toezicht door leden van het Gilde De Oude Schuts

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

Het Bossche stadhuis is van oudsher de zetel van het stadsbestuur. Het dateert in de huidige vorm grotendeels uit 1670. Het bestaat uit drie samengevoegde particuliere woonhuizen, waarvan het middelste pand in 1366 door de stad werd aangekocht. Het linker- en rechter buurpand werden respectievelijk in 1481 en 1599 bij het stadhuis gevoegd. In 1563 werd een nieuw griffiehuys gebouwd op het achtererf. Hiervan werd de verdieping eerst gebruikt als schepenkamer en later als trouwzaal. Bij de grote verbouwing van het stadhuis in 1670 werd de klassieke zandstenen voorgevel opgetrokken naar ontwerp van Pieter van den Minne met toevoegingen van Peter van Gogh. Aan de achterkant van het stadhuis werd in 1691, naar ontwerp van hofarchitect Jacob Roman, een galerij gebouwd tussen het griffiepand en het stadhuis. Het stadhuis heeft een rijk interieur uit verschillende perioden: 17^e-eeuws goudleerbehang, wandtapijten, 18^e-eeuwse schouwen lambriseringen, et cetera. In de hal ziet u allegorische muurschilderingen van Antoon Derkinderen.   (ingang achterzijde)

Beeldenroute 's-Hertogenbosch

In de gemeente 's-Hertogenbosch staan meer dan honderd beelden, een aantal fontein en honderden gevelstenen. Deze route van bijna tien kilometer voert langs een selectie van deze uitingen van kunst en ambacht.

34 Kunstwerken staan kort beschreven in de folder, een deel daarvan is voorzien van een QR-code, die verwijst naar de website van de Bossche Encyclopedie (www.bossche-encyclopedie.nl). Daar is over deze kunstwerken en nog vele andere informatie te vinden. De folder is verkrijgbaar op het Stadhuis, VVV-kantoor, Het Noord-Brabants Museum, het Groot Tuighuis en te vinden op de website www.s-hertogenbosch.nl en www.openmonumentendag.nl ('s-Hertogenbosch).

NO.

7

DE MORIAAN

nu VVV

De Moriaan is het meest complete voorbeeld van een woning voor de Bossche stadselite uit de middeleeuwen. Dit bakstenen 'zaalhuis' dateert van kort na 1200. Een halve eeuw geleden werd het ingrijpend gerestaureerd. De gevels zijn deels gereconstrueerd: de trapgevel en het hoektorentje zijn herbouwd op basis van aanwezige bouwsporen en historische afbeeldingen. Aan de binnenzijde van het gebouw zijn nog veel authentieke bouwkundige elementen bewaard gebleven, zoals de 13^e-eeuwse zijmuren en de houten draagconstructies (verdiepingsvloer en kap), behorend tot een tweede verbouwingsfase uit 1310. Lange tijd gold de Moriaan als het oudste stenen huis van Nederland.

Markt 77

's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

8

SINT-CATHARINA-
KERK

De Sint-Catharinakerk is ontstaan vanuit de kapel van het voormalige Kruisbroedersklooster, gebouwd tussen 1533–1542. Hiervan resteert de gotische koorpartij boven de Binnendieze. In 1569 werd de kapel tevens parochiekerk. In 1601 vergrootte men de kerk daarom met een schip en zijbeuk. Na 1629 kwam de kerk ten dienste van de Gereformeerde Gemeente. Het klooster werd militaire gevangenis. Na 1794 werd de kerk gebruikt als paardenstal en broodbakkerij, maar in 1809 kreeg het weer de functie van kerk voor het garnizoen. In 1810 werd de kerk op last van keizer Napoleon teruggegeven aan de rooms-katholieke parochie. Naar plannen van architect Jos de Kroon werd de kerk vergroot met twee kruisarmen. In 1916–1917 werd deze opnieuw door architect Jan Stuyt ingrijpend verbouwd tot een neobyzantijnse centraalbouw, met een opmerkelijke koepel van gewapend beton, beschilderd door Jan Oosterman met het thema van de Bergrede. In de kerk zijn diverse schilderijen bezienswaardig, waaronder de schilderijen die in de 19^e eeuw zijn verworven van de abdij van Averbode (België). De kerk en de voormalige pastorie zijn gerestaureerd in 1996. De fraaie renaissance krulgevel van de pastorie uit 1619 werd bij bouwhistorisch onderzoek teruggevonden onder de pleisterlagen en gerestaureerd.

Kruisbroedershof 4

's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

9

SMEDERIJ VAN DE WIEL

Sint-Jorisstraat 9
's-Hertogenbosch

- Toegang smederij via het steegje naast het huis (bij drukte worden maximaal 10 personen tegelijkertijd toegelaten)

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Dit pand is gebouwd langs een particuliere steeg, die aan de straatzijde aan het oog wordt onttrokken door de 19e-eeuwse voorgevel. Boven de steeg is een imitatie vensternis. In de tijd vóór de huisnummering was dit pand bekend onder de naam 'de Vier Brutusjagers'. Het is – nooit gerestaureerd – één van de meest authentiek bewaard gebleven middeleeuwse panden van 's-Hertogenbosch, reeds vermeld in 1430. Tussen 1464 en 1789 was het in gebruik als particulier gasthuis, na 1790 is het tot op heden in gebruik als woning-smederij. Het complex bestaat uit een traditioneel middeleeuws woonhuis, bestaande uit een voor- en achterhuis en een hoog 2^e achterhuis, waarin de smederij is gevestigd. Inwendig dateren nog veel houten balken en kapconstructies uit de 15^e eeuw. Vanuit de opengestelde steeg is een goed beeld te krijgen van dit doorgaans verborgen stukje middeleeuwse stadsgeschiedenis.

NO.

10

MUZIEKCENTRUM DE TOONZAAL

voormalige Synagoge

Pr. Bernhardstraat 4-6
's-Hertogenbosch

- Om 13.30, 14.30 en 15.30 uur optreden van Capella Ducis onder leiding van dirigent Frans van de Loo
- Om 15.00 uur optreden van het Binnendieze-koor

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

In 1823 werd hier een Joods gebedshuis gebouwd in opdracht van mr. Bernardus Hartogensis. In 1886 werd deze synagoge herbouwd naar ontwerp van I. Gosschalk als een zaalruimte met vrouwenbalkon. De achterwand is driezijdig gesloten, de zijwanden zijn geled met gestucte pilasters. Het meubilair, na 1945 overgebracht uit de Synagoge van Zaltbommel, is bij de restauratie in 1996 grotendeels opnieuw ter beschikking gesteld aan synagogen elders. De heilige Arke is hier bewaard gebleven. Hierboven marmeren Tien Geboden tafelen, afkomstig uit Monnikendam en een gedenkplaat ter herinnering aan een bezoek door koningin Wilhelmina en koningin-moeder Emma in 1918.

NO.

11

VOORMALIG RIJKSARCHIEF

Het in 1883 gebouwde, en in 1887 uitgebreide, voormalige Rijksarchief is ontworpen door rijksbouwkundige J. van Lokhorst in een voor die tijd voor overheidsgebouwen gangbare neo-renaïssancestijl. De indeling van het gebouw is een goed voorbeeld van de 19^e-eeuwse opvattingen op dit gebied. De meest monumentale, representatieve ruimte in het gebouw is de kamer van de (rijks-)archivaris. De bezoekersruimte aan de voorzijde is bescheiden van afmetingen en inrichting. De efficiënte depotruimtes met ijzeren draagconstructie voor de archivalia hebben de halve verdiepingshoogte van die van het dienstgebouw. In 1966 werd het gebouw verouderd en te klein bevonden. Het zou tot 1985 duren voordat het archief kon worden verhuisd naar de Citadel.

Waterstraat 20
's-Hertogenbosch

- Rondleidingen door het pand

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

12

DE GRIFFIE

Provinciaal Depot voor Bodemvondsten

Het Provinciaal Griffiegebouw is in 1897 gebouwd als vervanging van een voorganger uit 1820. Het ontwerp lag in handen van rijksbouwkundige J. van Lokhorst die ook verantwoordelijk was voor het ontwerp van het naastgelegen voormalige Rijksarchief. Ook hier is de monumentale inwendige vormgeving van bijvoorbeeld Statenzaal en hal gebaseerd op de voor overheidsgebouwen gangbare neo-renaïssance architectuur. De pui constructie van de ingang is echter neogotisch, een architectuur die destijds eerder gekozen werd voor rooms-katholieke religieuze gebouwen. In dit gebouw is hetzelfde depotsysteem met ijzeren draagconstructie van de stellingen toegepast als bij het voormalige Rijksarchief.

Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur workshops voor kinderen tussen de 6 en 12 jaar. Er kan een kralenketting (zoals in vroege middeleeuwen) of een tegel met een versierde hoofdletter of dier (zoals uit een middeleeuws handschrift) gemaakt worden. Maximaal 10 kinderen per workshop. Aanmelden via: Fsasabone@brabant.nl

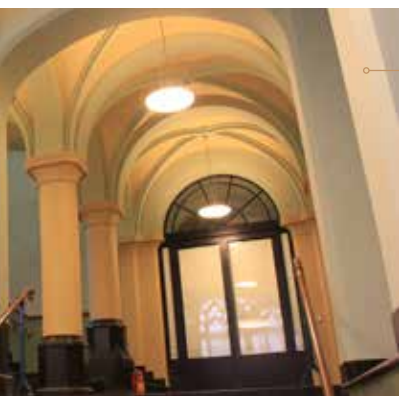

Waterstraat 16
's-Hertogenbosch

- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur workshops voor kinderen tussen de 6 en 12 jaar.
- Van 10.00 tot 16.00 uur rondleidingen door het archeologisch depot door de archeologen Ronald Louer en Godfried Scheijvens. Beperkte toegankelijkheid.

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO. **13**

HET
NOORDBRABANTS
MUSEUM

*Het Noordbrabants
Museum:*

*Verwersstraat 41
's-Hertogenbosch*

*Stedelijk Museum
's-Hertogenbosch:*

*De Mortel 4
's-Hertogenbosch*

- Om 11.30, 12.30, 13.30, 14.30 en 15.30 uur optreden van de Stadspijpers in de tuin
- Om 16.15 uur optreden van het Binnendieze-koor in de tuin

Open

Zaterdag van **11.00**
tot 17.00 uur

Dit statige bestuursgebouw is als huisvesting voor de militaire gouverneur in 1768–1769 gebouwd naar ontwerp van de bekende hofarchitect Pieter de Zwart. De zandstenen voorgevel vertoont vroege kenmerken van de klassiek georiënteerde Lodewijk XVI–stijl. Het interieur heeft echter ook nog elementen die meer gebaseerd zijn op de voor die tijd meer gangbare Lodewijk XV (rococo) stijl. Het gouvernementsgebouw bevindt zich op de plaats waar in 1615 het College (studie-, opleidingscentrum) van de jezuïeten werd gesticht. Tijdens de 19^e-eeuw werd het gebouw in gebruik genomen als zetel van het provinciaal bestuur en ambtswoning van de Commissaris van de Koning(in). De voormalige kloosterkerk van de jezuïeten werd toen verbouwd c.q. herbouwd tot Statenzaal.

Het vernieuwde Noordbrabants Museum maakt deel uit van een bijzonder stukje Bossche binnenstad, het Museumkwartier. Hier komen kunst en cultuur samen onder één dak. Het Noordbrabants Museum is het startpunt voor Brabantse kunst, geschiedenis en cultuur. Het vertelt onder meer het verhaal van de provincie Noord-Brabant, maar ook van het middeleeuwse hertogdom Brabant en het 17e-eeuwse Generaliteitsland. Dat doet het aan de hand van historische objecten, schilderijen en beeldhouwwerken. Ook hedendaagse kunst en design hebben een eigen plaats. Het Noordbrabants Museum en het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch liggen ieder aan een kant van de Paleistuin en zijn verbonden door een openbare gang.

NO.

14

LUTHERSE/WAALSE KERK

De voormalige Lutherse kerk werd als Waalse kerk gebouwd in 1847 op de plaats van een woonhuis. Het ontwerp is waarschijnlijk van A. van Veghel. Het gebouw is een voorbeeld van 'stukadoors'- neogotiek. Het zaalkerkje heeft een voorgevel met steunberen, spitsboogvensters met ijzeren venstertraceringen en boven de vensters wimbergen (driehoekige afdekkingen). Inwendig heeft het gebouw graatgewelven gemaakt van stucwerk. Het 19^e-eeuwse neogotische meubilair is fraai vormgegeven door Oirschotse meubelmakers. De 16^e-eeuwse preekstoel is afkomstig uit de eerste Sint-Pieterskerk, gelegen nabij de huidige Van Tuldenstraat die het veld moest ruimen voor de aanleg van de Bossche citadel in de 17^e eeuw.

Verwersstraat 49
's-Hertogenbosch

Om 12.00 uur optreden van 'Geluk is geen jurk', a capella pop/rock muziek

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

15

ATELIER

Dit ondiepe pand, vermeld als 'De Cloot' in 1622, vormt qua ligging een voortzetting van het hoekpand 'Het Vosken' aan de Verwersstraat en zal oorspronkelijk bij deze huiskavel gehoord hebben. In de huidige opzet heeft de gepleisterde voorgevel van het pand een 19^e-eeuwse uitstraling. Het pand is de werk- en expositieruimte van de internationaal bekende keramisch kunstenaar Henk Wolvers. Zijn werk in porselein is in Japan met prijzen bekroond en maakt deel uit van museale collecties in onder andere Londen (Victoria and Albert museum), New York (Arts & Design museum), Sèvres (F. Musée de Sèvres), Rotterdam (Museum Boijmans van Beuningen) en vele particuliere collecties, waaronder die van koning Willem-Alexander.

Lange Putstraat 4
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

16

GROTE KERK

*voormalig Nederlands Hervormde Kerk***Kerkstraat 20**
’s-Hertogenbosch

- Om 12.00, 13.00 en 14.00 uur lezing door Wies van Leeuwen over het orgel van de Sint-Jan
- Toelichting restauratie Bätzorgel door Kerk-orgelbouw Pels & Van Leeuwen

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Deze kerk is gebouwd op een terrein tussen de Hinthamerstraat, Sint-Annaplaats en Kerkstraat waar zich tussen 1523 en 1819 de gotische Sint-Annakapel bevond. De Sint-Annakapel werd gesloopt in 1819, samen met twintig omringende huizen, om plaats te maken voor de Nederlands Hervormde Kerk. De kerk is in 1820–1821 gebouwd in neoclassicistische stijl. De plattegrond is kruisvormig, de gevels van de kruisarmen hebben grote half cirkelvormige vensters die het interieur een heldere lichtinval geven. De kerk biedt een indrukwekkende ruimtewerking. De preekstoel, orgelzolder en tribune dateren uit 1821, het orgel uit 1831. Sinds de fusie van de protestantse geloofsgemeenschappen wordt de Grote Kerk gezamenlijk door hen gebruikt. ♿

NO.

17

SOCIËTEITEN
AMICITIA EN
DE ZWARTE AREND**Peperstraat 15**
’s-Hertogenbosch

- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur pianomuziek en poëzie van Chavah Lichtenberg

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Dit herenhuis is gebouwd in 1774 naar ontwerp van de Bossche stadsarchitect Willem Hubert. Twee sociëteiten uit de 18e eeuw, waarin welgestelde, politiekbewuste burgers zich aansloten, zijn hier gefuseerd tot één sociëteit. Dit waren de Orangistische Groote Sociëteit, gevestigd in het pand de Zwarte Arend aan de Markt en de aristocratische, patriottische sociëteit Amicitia, gehuisvest aan de Markt op de linkerhoek van de Kolperstraat. Het pand aan de Peperstraat vormt de perfecte ambiance voor de sociëteit. Aan de buitenzijde is het een voorbeeld van de sobere klassieke bouwtrant van Lodewijk XVI. De huidige empire vensterindeling is van omstreeks 1800. Het stucwerk in het interieur is uitgevoerd in Lodewijk XVI-stijl, met ornamentiek in het stucwerk in de gang en het trappenhuis. In de tuin achter het huis bevindt zich een 19^e-eeuws koetshuis, aan de rechterzijde is in dezelfde periode een klassieke hardstenen zuilen-pilastergalerij (stoa) opgericht.

NO.

18

BISSCHOPSHUIS

De panden Parade 10 en 11 zijn als particuliere woonhuizen gebouwd in respectievelijk 1769 en 1776 in een late barok ofwel Lodewijk XV-(rococo) stijl. In 1827 kocht de staat de panden om de bisschop te huisvesten. Door protestants verzet en de afscheiding van België in 1830 kwam hier aanvankelijk niets van terecht. Het gebouw werd in gebruik genomen als kazerne en militair hospitaal. Pas in 1864 werd een deel van het complex bewoond door een bisschop. Het paleis heeft twee rijk versierde ingangspartijen en een kroonlijst met fraaie consoles. De hardstenen plint is versierd met cartouchepatronen. Oorspronkelijk hadden de vensters in de gevels een kleinere ruitverdeling. Die zijn vóór het midden van de 19^e eeuw vervangen door de empirevensters met halfronde bovenramen. Inwendig is het fraaie rococo trappenhuis bezienswaardig en de grote salon van het secretariaatsgebouw. In de salon hangen diverse geschilderde portretten van bisschoppen.

Parade 10-11
’s-Hertogenbosch

- Speciaal voor Open Monumentendag wordt een klein deel van het zilverwerk uit de bisschoppelijke kunstcollectie van het Museum voor Religieuze Kunst te Uden getoond. Conservator Wouter Prins geeft een toelichting

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

19

TOREN SINT-JAN

De toren van de Sint-Janskathedraal is sinds de Franse tijd (omstreeks 1800) eigendom van de gemeente. Hoewel vaak ten onrechte wordt gedacht dat de toren door zijn afwijkende materiaalgebruik (baksteen) nieuwer is dan het kerkgebouw, zijn de onderste delen ouder en vormen een restant van het eerste romaanse kerkgebouw van omstreeks 1250. De toren is opgebouwd uit grote bakstenen, zogenaamde ‘kloostermoppen’. De bovenste bakstenen geleding (met klokkenstoel) en spits met uurwerk zijn toegevoegd vanaf het begin van de 16^e en 17^e eeuw. Hier zijn een kleiner formaat bakstenen gebruikt dan in het onderste deel van de toren. Aan de buitenzijde is de toren aan de onderkant bekleed met Udelfanger zandsteen (restauratie eind 19^e eeuw, daarvoor tufsteen). De bakstenen buitenschil van de toren is, nadat deze in de 19^e eeuw al eerder was vernieuwd in een harde machinale steen, tijdens de restauratie in het begin van de jaren 80 opnieuw gereconstrueerd met behulp van handvorm bakstenen met dezelfde afmetingen als het oorspronkelijke werk. De wijzerplaten en torenlantaarns zijn bij deze restauratie gereconstrueerd naar hun oorspronkelijke vorm. ◆

Ingang hoek
Torenstraat-Parade
’s-Hertogenbosch

- Van 10.00 tot 16.00 uur speelt beiaardier Dick van Dijk
- Op de diverse verdiepingen in de toren zijn gidsen van de Kring Vrienden van ’s-Hertogenbosch aanwezig om toelichting te geven

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

20

SINT-JAN

Torenstraat 16
's-Hertogenbosch

- Speciaal voor Open Monumentendag is in de Gerfkamer een unieke tentoonstelling van 'De Kroonjuwelen van de Soete Lieve Moeder'
- Om 16.00 uur orgelconcert door Christiaan Plaat

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Het meest bekende religieuze monument van de stad is gebouwd tussen de 14^e en de vroege 16^e eeuw. Het onderste deel van een oudere bakstenen kerktoeren bleef daarbij behouden en werd opgenomen in het nieuwe gebouw. De imposante kruisbasiliek vormt een hoogtepunt van de gotiek in het hertogdom Brabant en wordt gekenmerkt door een grote rijkdom in detaillering en beeldhouwwerk. Het gebouw heeft een basilicale opzet met dubbele zijbeuken en kooromgang met straalkapellen. Koor en schip zijn geschraagd door dubbele luchtbogen. Tot de rijke gebeeldhouwde onderdelen van het exterieur behoren onder meer de reliëfs in de wimbergen. Dit zijn driehoekige gevelbeëindigingen boven de vensters. De middentoren op de viering (kruising tussen schip en dwarsschip) was oorspronkelijk in de 16^e eeuw voorzien van een hoge houten opbouw met spits. Deze markante middentoren was veel hoger dan de bakstenen toren aan westzijde van de kerk. Na blikseminslag in 1584 stortte de middentoren in en werd deze vervangen door de huidige koepel. In de 17^e en 18^e eeuw kwam een periode van verval. Sinds het midden van de 19^e eeuw (tot recent) volgt een aantal ingrijpende restauraties van dit rijkst vormgegeven gotische bouwwerk van Nederland.

NO.

21

SINT-JANSMUSEUM

Torenstraat 16
's-Hertogenbosch

- Doorlopend rondleidingen over de bouw- en restauratiegeschiedenis van de Sint-Jan

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Het Sint-Jansmuseum, gelegen links naast de Sint-Jan, bevat een unieke collectie oorspronkelijke beelden en bouwfragmenten, afkomstig van de kathedraal die bij eerdere restauraties zijn vervangen door kopieën. Daarnaast bevat het museum gipsmodellen voor nieuw te maken beeldhouwwerk.

In het kader van het thema 'Ambacht' zullen Aannemingsbedrijf Nico de Bont BV, Leidekkersbedrijf Jobse BV, Glasbewerkingsbedrijf Brabant BV en Slotboom Steenhouders BV in en rond het Sint-Jansmuseum/Sint-Janskathedraal live-presentaties geven. Zij zijn regelmatig betrokken bij het onderhoud en restauratie van de kathedraal.

Het thema 'Kunst' wordt uitgelegd door illustratief ontwerper Antoine Rovers door middel van zijn twee drieluiken van de Sint-Jan.

NO.

22

MUSEUM SLAGER

Dit pand uit 1903 is oorspronkelijk gebouwd als kantoorpand voor de 'Maatschappij van Brandverzekering voor het Koninkrijk der Nederlanden', zoals is weergegeven op het tegeltableau in de voorgevel. De architectuur vertoont kenmerken van de neo-rennaissance, bijvoorbeeld de toepassing van tympaans boven de vensters. Na enige tijd als bibliotheek te hebben gediend werd het pand herbestemd als museum. U bekijkt hier ruim een eeuw schilderkunst van de Bossche schildersfamilie Slager, verdeeld over drie generaties. U ziet stadsgezichten van 's-Hertogenbosch, vele Brabantse landschappen, maar ook schilderijen van de Belgische Kempen en Zuid- Europa, alsmede stillevens en portretten.

Choorstraat 8
's-Hertogenbosch

- Expositie 'Stille Getuigen' van Beeldend kunstenaars Tina Vanderwerf, Marieke Busser en Patricia Smits
- Doorlopend rondleidingen over de kunstwerken en de familie Slager
- Toelichting op de geschiedenis van het pand, van binnen en van buiten

Open

Zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur

NO.

23

SALON DE ROOSENKRANS

Dit huis, in de 19^e eeuw ingedeeld als winkel met bovenwoning, heeft een 15^e-eeuwse oorsprong en behoort tot het kenmerkende Bossche huistype met een voor- en achterhuis. Oorspronkelijk was het een huis 'in de rij'. Sinds de aanleg van de Nieuwstraat in de 17^e eeuw is het een hoekpand. Aan de linkerzijde van het pand bevond zich oorspronkelijk een hoofdtoegang tot het daarachter gelegen Predikherenklooster. De laat 19^e-eeuwse voorgevel van het pand heeft een winkelpui uit dezelfde periode. De betimmeringen van het interieur zijn het resultaat van een verbouwing in 1916. Daarbij bleef de middeleeuwse insteekverdieping van het voorhuis gehandhaafd, evenals de verdiepingvloeren en kapconstructie (15^e-eeuws). In de kamer boven de kelder van het achterhuis is een muurschildering gereconstrueerd, daterend uit de tweede helft van de 16^e eeuw. Bezoek ook Salon de Roosenkrans, Orthenstraat 280 waar u kunt zien hoe de 'Bossche Koek' wordt gebakken.

Hinthamerstraat 40
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

24

OUDE MANNEN- EN VROUWENHUIS

nu Stadsbibliotheek

Hinthamerstraat 72
's-Hertogenbosch

- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur rondleiding door Denise da Costa
- Mariëtte Pateer geeft demonstratie over 'Het Nieuwe Boekbinden', Veronica de Reus laat zien hoe je zuurkool inmaakt en groenten conserveert. Christiaan Janssen laat zien hoe je met een boekdrukkers ambachtelijk drukwerk kunt maken. Als aandenken mag je je eigen naam zetten en drukken

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

Hinthamerstraat 74
's-Hertogenbosch

- Om 11.00 uur optreden 'Geluk is geen jurk', a capella pop/rock muziek
- Demonstraties oude ambachten

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

Van oudsher (vóór 1285) bevond zich hier de belangrijkste stedelijke instelling van liefdadigheid, de Tafel van de Heilige Geest, bijgenaamd 'het Geefhuis'. Deze diende ter ondersteuning, verpleging en voeding van de arme burgers in de stad. Dit in tegenstelling tot het (Grootzieken-)Gasthuis dat zich aanvankelijk richtte op de opvang en verpleging van vreemdelingen. Al vóór 1325 werd op deze plaats een gebouw opgericht dat beschikte over een grote zaal, een woning voor de rentmeester en vergaderruimte voor de regenten. Een belangrijke taak van het Geefhuis was de voedselverstrekking aan 'huissittende armen'. In de Franse tijd kreeg het gebouw de functie van oude mannen- en vrouwenhuis en opvang van vondelingen. In de 19^e eeuw werden ingrijpende verbouwingen uitgevoerd. De grote voorbouw aan de Hinthamerstraat en de vleugels rechts en achter de binnenplaats dateren uit 1825, toen het complex gedeeltelijk werd herbouwd en aangepast aan de eisen van die tijd. Sinds 1975 is op deze plaats de stadsbibliotheek gevestigd.

NO.

25

DE MUZERIJE

Dit complex is sinds de 18^e eeuw gegroepeerd rond een inmiddels overdekte binnenplaats. Het is samengesteld uit vier middeleeuwse woonhuizen, die kort na 1571 samen in gebruik werden genomen als bisschoppelijk paleis. Na 1629 was het de ambtswoning voor de militaire commandant. De huidige rococo-voorgevel werd in 1764 opgetrokken. Van 1825 tot 1922 was hier het Hof van Justitie gevestigd. Op het achterterrein zijn toen de zittingszaal van het gerechtshof (met halfroond cassetteplafond) en de pleitzaal van de arrondissementsrechtbank (met geornamenteerd stucwerkplafond en wanden) gebouwd. De 18^e-eeuwse ramen in de voorgevel, zoals de dakkapellen, voorzien van kleine raamroeden, kregen grotere ruiten met 19^e-eeuwse 'empire-indeling' en 'persienne'-luiken. In de vorige eeuw was hier een meisjeslyceum gevestigd. Momenteel is hier de stedelijke muziek- en dansschool en centrum voor beeldende kunst De Muzerije.

NO.

26

DE BROOD-
SPECIALIST

Dit monumentale woonhuis met bakkerij heeft een lange bouwgeschiedenis die teruggaat tot circa 1290–1300 (het achterste deel van het huis). Na de stadsbrand van 1419 werd het pand herbouwd tot een representatieve stadswoning met beschilderde houten verdiepbalklagen. Het werd vervolgens geleidelijk uitgebreid tot de huidige omvang in 1637. De gepleisterde voorgevel heeft in de 19^e eeuw het huidige uiterlijk gekregen, al is uit de raamindeling op de verdiepingen te zien dat onder het pleisterwerk een oudere, 17^e-eeuwse (trap)gevel schuilgaat. Het interieur van de winkel is bijzonder fraai met de neogotische houten binnenpui en polychrome tegeltafels. Deze zijn afkomstig uit het Amsterdamse atelier De Distel. Daarop staat de weg van het graan afgebeeld.

*Hinthamerstraat
89-91**'s-Hertogenbosch*

- Kom vooral binnen kijken!

Open

Zaterdag tot 16.00 uur

NO.

27

WOONHUIS

In dit pand met een eenvoudige lijstgevel uit de 19^e eeuw is een zeldzaam gave middeleeuws interieurindeling bewaard gebleven. Grote delen van uitbundige kleurrijke interieurbeschilderingen zijn hier teruggevonden. Het bevat bovendien nog de gehele 15^e- en 16^e-eeuwse houten balkconstructies. De indeling bestaat uit een onderkelderd voor- en achterhuis, met rechts in het achterhuis een gang naar een tweede, vast achterhuis. Dit tweede achterhuis is ouder dan het hoofdhuis. De hangkamer in het voorhuis is waarschijnlijk een 19^e-eeuwse opvolger van een oudere insteekverdieping. Op alle wanden van de achterkamer op de begane grond zit een laatgotische muurschildering van ranken met gestileerde bloemen en enkele verscholen beestjes; een vos, haas en een hondje. Op de linker zijmuur is tussen de vensters een groot deel van een engel bewaard gebleven met krulharen en een roodgeel gekleurde vleugel. De schildering op de tegenoverliggende rechterwand is vernieuwd in de 16^e eeuw. Deze interessante, vroegrenaissance schildering bestaat uit een grote cartouche met omkaderde, tweeregelige tekst met aan de onder- en bovenzijde in het midden een mannenhoofdje. Het pand is nu eigendom van de Vereniging Hendrick de Keijser.

*Hinthamerstraat 138
's-Hertogenbosch*

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO. 28

ZWANEN- BROEDERSHUIS

Hinthamerstraat 94
's-Hertogenbosch

- Toelichting door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Sinds 1483 is de 'Illustere Lieve Vrouwe Broederschap' (opgericht in 1318) op deze plaats gehuisvest. De bijnaam 'Zwanenbroeders' hebben de gezworen leden van de Broederschap gekregen vanwege de traditie daterend uit 1384 om jaarlijks een maaltijd te gebruiken met zwaan op het menu. Het middeleeuwse Zwanenbroedershuis werd in 1846 gesloopt en vervangen door het huidige neogotische pand naar ontwerp van de bouwmeester J.H. Laffertee. Het huidige gebouw is een duidelijk voorbeeld van de 19^e-eeuwse neogotiek. Aan de buitenzijde wekt het gebouw de suggestie een kerk te zijn. De gepleisterde voorgevel heeft op de verdieping drie hoge spitsboogvensters, geflankeerd door steunberen. De interieurafwerking van de Grote Zaal op de verdieping is in 1868–1870 door L.C. Hezenmans (restauratiearchitect op de Sint-Jan) ontworpen. De Kleine Zaal aan de voorzijde van het gebouw heeft een fraai stucwerkplafond met hanggewelven.

NO.

29

HUIS: DE NOTEBOOM

Een gang met marmeren lambrisering leidt via een overkapte binnenplaats met groot tegeltableau naar de langs de Binnendieze gelegen tuin. Rond 1500 waren hier de alexianen of cellebroeders gevestigd. In feite is sprake van twee samengevoegde panden, beide onderverdeeld in een traditioneel type voor- en achterhuis. Het rechter voorhuis (nu hoekpand nr. 149) is hiervan afgescheiden, zodat een L-vormige plattegrond is overgebleven. De middeleeuwse trapgevel van het rechter achterhuis aan de Binnendieze is omstreeks 1988 gereconstrueerd. Hierachter bevindt zich aan tuinzijde een tweede vast 18^e-eeuws achterhuis met een aangebouwde keuken en een karakteristieke rode uitbouw boven het water.

Hinthamerstraat 153
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

30

BIKES TO REMEMBER

Fietsmuseum

Dit van oorsprong middeleeuwse woonhuis heeft in de 19^e en 20^e eeuw een aantal wijzigingen ondergaan, zoals blijkt uit de gepleisterde voorgevel met kroonlijst op consoles (19^e eeuw). Uit de vorige eeuw dateren de T-vensters op de verdieping en de goed bewaarde Art-Deco winkelpui uit de jaren 30.

Hinthamerstraat 162
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

31

JHERONIMUS BOSCH ART CENTER (JBAC)

*Jeroen Boschplein 2
(voorheen
Hinthamerstraat 175)*
’s-Hertogenbosch

- De toren is niet toegankelijk voor bezoekers
- Open Monumentendag
- Om 12.00, 13.00, 14.00 en 15.00 uur lezing door Peter Thoben over Hendrik van der Geld in het auditorium

Open

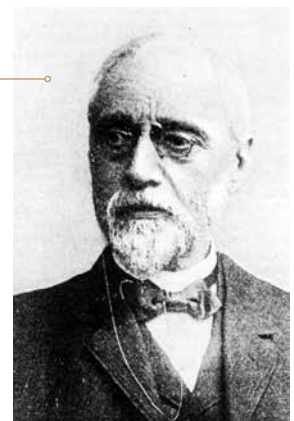
Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

De Sint-Jacobskerk, gelegen aan de Hinthamerstraat, heeft zijn functie als parochiekerk in 2002 beëindigd. Het was de vierde kerk in successie die deze naam in de stad droeg: de eerste Sint-Jacobskerk was het middeleeuwse kerkgebouw aan de Bethaniëstraat 4. Het kerkgebouw aan de Hinthamerstraat is ontstaan uit een 17^e- en 18^e-eeuwse schuilkerk, die was gelegen op het achtererf van een huis aan de Hinthamerstraat. Het huidige plein voor de kerk is pas aangelegd in de vorige eeuw. In de Franse tijd werd de schuilkerk vervangen door een classicistische nieuwbouw, die weer plaats maakte voor het huidige kerkgebouw van 1906–1907 naar ontwerp van J.Th. Cuypers en J. Stuyt. De kerk is gebouwd in een voor die tijd vernieuwende vorm, geïnspireerd op de byzantijnse kerkelijke architectuur. Het gebouw is een driebeukige kruisbasiliek op basis van het gelijkarmige Grieks Kruis. De koepel is voorzien van fresco’s van de Belgische kunstenaar Georges de Geetere. In de kerk is een kruisweg aanwezig van Hendrik van der Geld.

Hendrik van der Geld (1838–1914)

Hendrik van der Geld werd op 9 november 1838 te Elshout geboren en is op 8 november 1914 te ’s-Hertogenbosch overleden. Hij bleek al jong aanleg voor houtsnijwerk te hebben. Nadat Van der Geld dit vak op de Koninklijke School te ’s-Hertogenbosch geleerd had, bezocht hij de Koninklijke Academie te Antwerpen. In 1872 begon Van der Geld een eigen atelier in ’s-Hertogenbosch. Hij maakte het houtsnijwerk voor het altaar in de Sacramentskapel van de Sint-Jan, naar ontwerp van Lambert Hezenmans. Van 1877 tot 1881 restaureerde hij de koorbanken van de kathedraal, in de Sacramentskapel voltooide hij in 1883 zestien beelden die in de inwendige steunberen geplaatst werden. Hij leverde voor de Sint-Jan tientallen beelden voor pijlers in de kooromgang en het schip, de zijluiken van het altaar in de Sint-Annakapel en vijf altaarretabels voor de straalkapellen. In 1887 bouwde Van der Geld aan de Oude Dieze een nieuw, zeer modern, goed te ventileren atelier met ruime lokalen om een binnenplaats. In de voorgevel van het pand zijn reliëfs in de boogvelden van de vensters gehouwen, die het aloude steen- en beeldhouwersambacht in beeld brengen. Van der Geld maakte ook de vier nieuwe beelden (1913) voor de pas gerestaureerde gevel van de Sint-Antoniuskapel aan de Hinthamerstraat.

NO. **32**

VOORMALIGE OUDE SINT-JACOBSKERK

nu Groot Tuighuis

Dit markante gebouw is nu kantoor en depot van Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten, onderdelen van de nieuwe gemeentelijke afdeling Erfgoed. Kort na 1430 werd hier een kapel en gasthuis gebouwd voor bedevaartgangers op de reis naar Santiago de Compostella. Deze broederschapskapel werd in de 16e eeuw uitgebreid tot een driebeukig schip met éénbeukig koor. Vanaf 1569 was het parochiekerk. Na 1629 werd het gebouw onteigend en diende vervolgens als protestantse kerk, wagenhuis en paardenstal. In 1752 werd het verbouwd tot militair arsenaal. Daarbij werden drie opslagzolders voor onder andere wapentuig gemaakt en heette het in de 19e eeuw Groot Tuighuis. Na de beëindiging van de militaire functie was het gebouw vanaf 1924 de locatie van het Noordbrabants Museum. Onder architectuur van Oscar Leeuw werd het pand intern verbouwd en de voor-gevel vernieuwd. Na het vertrek van het museum naar de Verwersstraat kreeg het in 1988 de huidige functie. In 2013 is een publiekpresentatie van archeologisch en bouwhistorisch onderzoek gerealiseerd. Bezoekers kunnen daarbij het werk in de praktijk meemaken. Onder de naam ArcheoHotspot 's-Hertogenbosch is onlangs het gebouw daarvoor vrij toegankelijk gemaakt.

Bethaniestraat 4
's-Hertogenbosch

- Rondleidingen door het Groot Tuighuis
- Workshop voor kinderen tin gieten
- Kijkje achter de schermen bij het maken van middeleeuwse kleding en restauratie/ conservering leren schoenen
- Middeleeuwse beenbewerking

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

33

REINIER VAN ARKEL

Bethaniestraat 2
's-Hertogenbosch

- Doorlopend rondleidingen
- Tentoonstelling over Vincent van Gogh

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Hoewel de huidige bebouwing van dit psychiatrisch ziekenhuis van relatief recente datum is (19^e-eeuws en jonger) hebben we te maken met een instelling die zijn oorsprong vindt in de 15^e eeuw. De Bossche Reinier van Arkel bepaalde in 1442 dat een gedeelte van zijn vermogen bestemd was voor de opvang van armen die 'zinneloos' en 'hun zinnen niet meer meester zijn' en wel in die mate, dat men ze 'van noetewegen bynden ende sluyten moet'. Daarmee was de basis gelegd voor wat nu het oudste psychiatrisch ziekenhuis van ons land is. Wat eerst een huis voor zes arme zinnelozen was, groeide uit tot een modern centrum voor geestelijke gezondheidszorg. De gepleisterde neoclassicistische voorgevel van het hoofdgebouw dateert uit 1838. Daarachter bevinden zich diverse gebouwen rond binnenplaatsen. Bijvoorbeeld de met glas overdekte binnenplaats met een bijzonder fraaie, maar ook angstaanjagende gevelsteen uit 1686, met daarop een afbeelding van opgesloten en geketende 'zinnelozen'. Een binnenplaats is nu ingericht als 'historiekamer' waar diverse voorwerpen, kledingstukken en afbeeldingen een aangrijpend overzicht geven van de geschiedenis van de geestelijke gezondheidszorg. De rondleiding voert onder andere langs de beeldengroep van Juan Munoz, de referer en als bijzondere attractie het fraaie, speciaal voor het bezoek van koningin Wilhelmina vervaardigde toilet.

NO.

34

WATERTOREN

Hinthamereinde 73
's-Hertogenbosch

- Prachtig uitzicht vanaf het dak over de stad

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Omdat in de 19^e eeuw de kwaliteit van het drinkwater uiterst slecht was, werd in 1885 de watertoren gebouwd als onderdeel van een waterleidingnetwerk. Het water was afkomstig uit het grondwater nabij het dorp Nuland. Het kloekke gebouw met kantelen, ontworpen door J. Kalf, lijkt eerder een verdedigingstoren. Oorspronkelijk telde de watertoren twee tussenverdiepingen. Één daarvan, de inspectievloer, bevindt zich onder de rechthoekige, uit geklonken plaatstaal vervaardigde vlakbodemreservoirs. In de loop der tijd zijn er diverse extra vloeren in gebouwd. De watertoren heeft als zodanig gefunctioneerd tot 1974. In 2013 is de watertoren gerestaureerd en verbouwd en doet dienst als huisvesting voor bedrijven. Hierbij zijn de markante natuurstenen en smeedijzeren hoekornamenten op de toren gereconstrueerd, waardoor het monumentale gebouw weer van verre het stadsgezicht siert. ◆

NO.

35

BANK VAN LEENING

Dit markante gebouw is gebouwd op een uitgestrekt terrein waar in de middeleeuwse periode de broeders van het Gemene Leven waren gevestigd in diverse gebouwen van de Hinthamerstraat tot aan de Noordwal. Het fraterhuis werd gesloopt in de 17^e en 18^e eeuw. In tegenstelling tot wat vaak werd beweerd, zijn de zware, met koepel- en tongewelven gedekte bakstenen kelders onder het gebouw geen restant van het fraterhuis, maar behoren zij bij de bovenbouw, die dateert uit de periode 1836–1855 en die allereerst heeft gediend als glasfabriek. In 1854 werd het pand verbouwd en in gebruik genomen als Bank van Leening. Hier konden Bossche burgers hun bezittingen in onderpand geven, waarbij de vele opslagkelders onder het gebouw goed konden worden benut. Na de oorlog werd het gebouw onder andere gebruikt als feestzaal en repetitieruimte.

Schilderstraat 27
's-Hertogenbosch

- Tussen 13.00 en 17.00 uur doorlopend lessen verzorgt door Present Moments (Yoga) en Na'ima (Buikdans)
- Tentoonstelling van de glasvondsten die op deze plek gedaan zijn
- Vertrek/aankomst bij steiger 'Oeteldonks Gemintemuzejum' voor gratis vaartocht met speciale boten van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch naar de hoek Zuidwal-Oude Dieze (vol=vol)

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

36

VOORMALIGE
SINT-ALOYSIUS-
SCHOLEN

De voormalige lagere school en MULO, verbonden aan de Congregatie Sint-Aloysius zijn gebouwd voor de Sint-Jansparochie in respectievelijk 1895 en 1912. In het recente verleden waren de beide schoolgebouwen in gebruik als IVO-MAVO. De schoolgebouwen tonen de veranderingen in de schoolarchitectuur tussen het eind van de 19^e en de eerste decennia van de 20^e eeuw. De lagere school (Sint-Josephstraat 18) is gebouwd in neogotische stijl (1895). De naastgelegen voormalige MULO-school (Sint-Josephstraat 20) is in 1912 een uitbreiding van de lagere school. Dit bakstenen pand telt drie bouwlagen met een kapverdieping onder een schilddak en twee torens met tentdaken en pironen. De gevel is geornamenteerd met speklagen, onder andere van witte en geel geglazuurde baksteen, sierankers en gevelplaten met 'MULO', 'SINT-ALOYSIUSSCHOOL' en 'ANNO 1912'.

Sint-Josephstraat 18
& 20
's-Hertogenbosch

- Kleine fototentoonstelling
- Rondleidingen door het gebouw. Enkele ateliers in voormalige klaslokalen (zie foto) kunnen worden bezocht. Van nummer 18 is alleen de binnenplaats geopend, bereikbaar via nummer 20

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO. **37**

Ingang via Gasthuispoort, aan het einde van de Gasthuisstraat 's-Hertogenbosch

HET GROOT ZIEKENGASTHUIS-TERREIN

- Wandelroute langs de monumenten van het GZG-terrein. Deze route is in de vorm van een krant (de Gasthuis Courant) verkrijgbaar bij de informatiestand achter de Gasthuispoort. U kunt de route ook lopen met behulp van uw smartphone, er is een website ingericht met interessante informatie per monument. Bij de informatiestand kunt u ook terecht voor de link naar deze website
- Informatie in het pand Nieuwstraat 24 over de geschiedenis van het Groot Ziekengasthuis

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

Het Groot Ziekengasthuis (momenteel Jeroen Bosch Ziekenhuis) is de oudste ziekenzorginstelling van de stad. Het gasthuis werd als opvang en zorginstelling voor behoeftige vreemdelingen gesticht omstreeks 1250. Het bevond zich oorspronkelijk vlak buiten de Leuvensepoort in de Hinthamerstraat. In 1471 werd het gasthuis verplaatst naar de locatie ten noorden van de Binnendieze. Het bestond toen uit een beddenzaal met daaraan in het verlengde een kapel. In de loop van de tijd verzeen diverse dienstgebouwen en een gebouw voor besmettelijke ziekten (pesthuis) op het achterterrein. De hoofdtoegang tot het complex werd bereikt vanuit de Hinthamerstraat via een poort in de Gasthuisstraat. Deze barok-classicistische Gasthuispoort is gebouwd in 1661. Het enige gebouw dat nog dateert uit de laatmiddeleeuwse tijd (16^e eeuw) is de zogeheten regentenkamer: het gebouw De Waterpoort. De overige ziekenhuisgebouwen dateren vooral uit de periode vanaf 1911, toen het gasthuis werd herbouwd volgens de toenmalige nieuwe inzichten in de ziekenzorg.

Het neoclassicistische herenhuis Nieuwstraat 24 is in een meer recente periode als kantoorruimte bij het ziekenhuiscomplex gevoegd. De Nieuwstraat werd in de 17^e eeuw als straat aangelegd over het terrein van het voormalige Predikherenklooster. Het pand nummer 24 kan daarom in aanleg misschien uit de 17^e of de 18^e eeuw dateren, maar stamt in de huidige vorm uit de 19^e eeuw. Het heeft een statige, gepleisterde voorgevel, centrale hal, kamers en suite en een grote zolder met grenen kapconstructie.

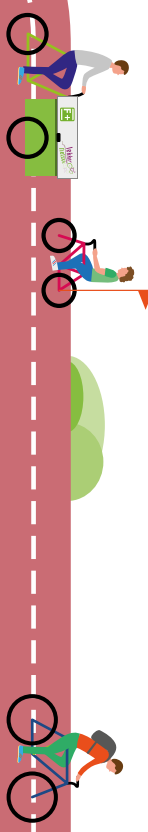

's-Hertogenbosch

Dit is lekker fietsen in 's-Hertogenbosch!

Elke dag veel fietsers

Fietsen is gezond!
Door elke dag een half uur te fietsen, heb je 50% minder kans op obesitas of diabetes!

Wat is er sneller? De fiets of de auto?

< 5 km

> 5 km

Op afstanden tot 5 km is de fiets vrijwel altijd sneller, of even snel als de auto.

Met stallen/parkeren meegerkend is de fiets altijd sneller in de binnenstad of naar het treinstation.

Weinig verkeerslichten en veel rotondes maken de fiets nog sneller!

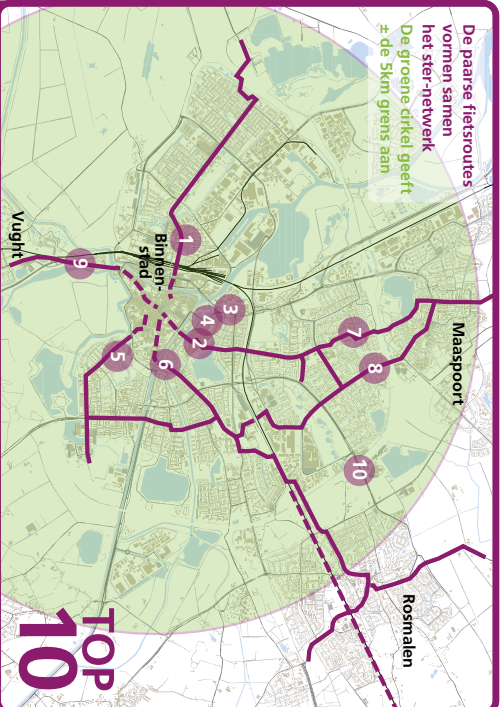
FIETSDEPOT
Ben je je fiets kwijt? Of heb je last van geparkeerde fietsen? We hebben een fietsdepot in 's-Hertogenbosch. Waar? www.s-hertogenbosch.nl/fietsdepot

Fietsen in de binnenstad mag!

Utriek in Nederland. In de Bossche binnenstad mag je overal fietsen. Je vindt er dus fietsers en voetgangers door elkaar. Ook als het

Gratis je fiets stallen met

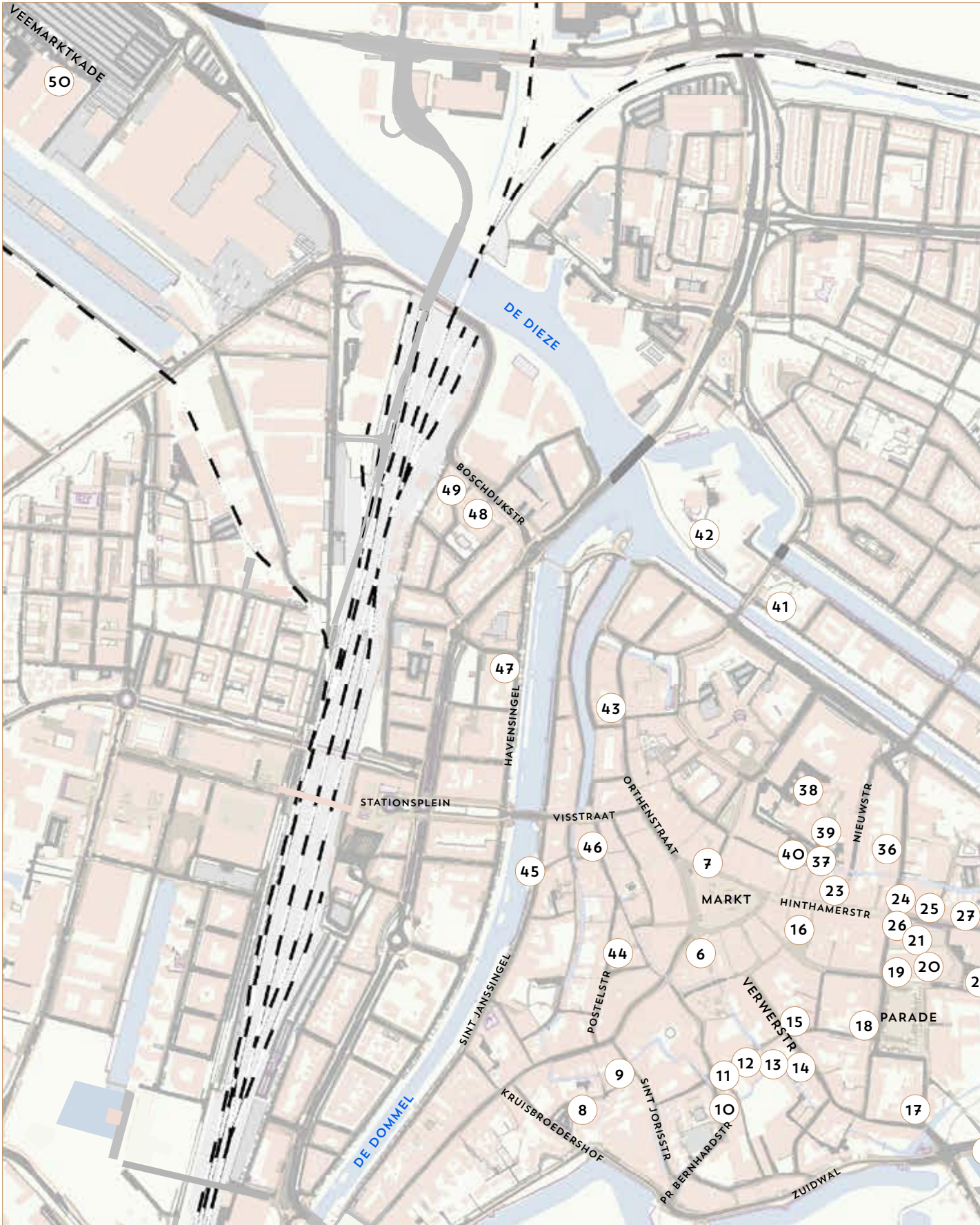

Fietroutes in onze gemeente worden elke dag door duizenden fietsers bereden. Reden genoeg om ze veilig te maken en te houden. Zo strooien we zout op de fietspaden in de winter en zorgen we ervoor dat fietsers en auto's elkaar zo min mogelijk tegen komen. Hieronder zie je de TOP TIEN van drukste Bossche fietroutes in 2012. Dat zijn heel veel fietsers!

1. Chr. Huygensweg	10600	6. Hinthamerinde	3900
2. Jan de La Barlaan	8500	7. Klokkenaan	3700
3. Orthenseweg	6200	8. De Harendonkweg	2600
4. Ctadellaan	5700	9. Vughtenweg	2600
5. Pettelaarsweg	4900	10. De Bossche Pad	2300

Wist je dat bij station 's-Hertogenbosch gewoon gratis je fiets kunt stallen?

Wist je dat ook bij station Boerhalen een OV-fiets kunt huren?

PLATTEGROND BINNENSTAD

Binnenstad Monumentendag

Pagina:

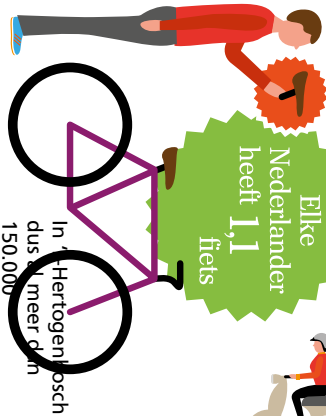

1.	Vestingwerken/Casinotuin	Hoek Hekellaan/Pettelaarseweg	9
2.	Voormalig Gymnasium	Nachtegaalslaantje 1	10
3.	Voormalig ziekenhuis Sint-Joan de Deo	Papenhulst 26	10
4.	Militaire Rijbaan	Hekellaan 2	11
5.	Voormalige Rijks-HBS	Hekellaan 4	11
6.	Stadhuis	Markt 1	12
7.	VVV	Markt 77	13
8.	Sint-Catharinakerk	Kruisbroedershof 4	13
9.	Smederij van de Wiel	Sint-Jorisstraat 9	14
10.	Muziekcentrum De Toonzaal	Prins Bernhardstraat 4-6	14
11.	Voormalig Rijksarchief	Waterstraat 20	15
12.	De Griffie, Provinciaal Depot voor Bodemvondsten	Waterstraat 16	15
13.	Het Noordbrabants Museum	Verwersstraat 41 & SM'S De Mortel 4	16
14.	Lutherse/Waalse kerk	Verwersstraat 49	17
15.	Atelier	Lange Putstraat 4	17
16.	Grote Kerk	Kerkstraat 20	18
17.	Sociëteiten Amicitia en de Zwarte Arend	Peperstraat 15	18
18.	Bisschopshuis	Parade 10-11	19
19.	Toren Sint-Jan	Ingang hoek Torenstraat-Parade	19
20.	Sint-Jan	Torenstraat 16	20
21.	Sint-Jansmuseum	Torenstraat 16	20
22.	Museum Slager	Choorstraat 8	21
23.	Salon de Roosenkrans	Hinthamerstraat 40	21
24.	Stadsbibliotheek	Hinthamerstraat 72	22
25.	De Muzerije	Hinthamerstraat 74	22
26.	De broodspecialist	Hinthamerstraat 89-91	23
27.	Woonhuis	Hinthamerstraat 138	23
28.	Zwanenbroedershuis	Hinthamerstraat 94	24
29.	Huis: De Noteboom	Hinthamerstraat 153	25
30.	Bikes to Remember	Hinthamerstraat 162	25
31.	Jheronimus Bosch Art Center (JBAC)	Jeroen Boschplein 2	26
32.	Voormalige Oude Sint-Jacobskerk, nu Groot Tuighuis	Bethaniestraat 4	27
33.	Reinier van Arkel	Bethaniestraat 2	28
34.	Watertoren	Hinthamereinde 73	28
35.	Bank van Leening	Schilderstraat 27	29
36.	Voormalige Sint-Aloysiusscholen	Sint-Josephstraat 18 en 20	29
37.	Het Groot Ziekengasthuisterrein	Ingang via Gasthuispoort	30
38.	Stergebouw	Burgemeester Loeffplein 70 B+C	35
39.	Voormalig Mortuarium	Burgemeester Loeffplein 70H	35
40.	Gebouw De Waterpoort	bereikbaar via Burgemeester Loeffplein 71	36
41.	Kruithuis	Citadellaan 7	36
42.	De Citadel	Zuid-Willemsvaart 2	37
43.	Salon de Roosenkrans	Orthenstraat 278-280	38
44.	De Twee Snoeken Architectenbureau	Postelstraat 49	38
45.	Bolwerk Sint-Jan	Sint-Janssingel 25	39
46.	Stadsbrouwerij & café 'Bar le Duc'	Kruisstraat 28 en Korenbrugstraat 5-7	40
47.	Stichting Liliane Fonds	Havensingel 26	40
48.	Museum 't Oude Ambacht	Sint-Eloijstraat 1	41
49.	Willem II Fabriek	Boschveldweg 471	41
50.	De Gruyter Fabriek	Veemarktkade 8	42

druk is. Dat is wel zo gastvrij!

Elke
Nederlander
heeft 1,1
fiets

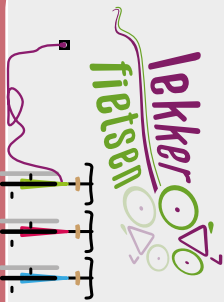

In 's-Hertogenbosch
dus 1,1 meer dan
150.000

bewaking!

Locatie	# plaatsen
Kerkstraat	1100
Burg. Loeffplein	410
Wolvenhoek	650

bewaakte stalling

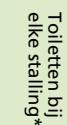
De voordelen van een fietsenstalling op een rij

Handige kuisjes voor als je veel tassen hebt

Gratis buggy te lenen

Toiletten bij elke stalling*

Gratis ophaalpunt voor je elektrische fiets

Ruime openingstijden, op uitgaansavonden wel tot 4.00 uur**

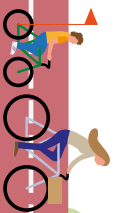
*Kijk op de site voor details.

Veel comfortabele fietspaden

Het is veiliger als fietsers en auto's de weg niet delen. Vandaar de rode fietspaden. In 's-Hertogenbosch alleen al ligt zo'n:

KM

En dat in
het beste
fietsland van
de wereld!

's-Hertogenbosch is
Fietstaden-
Fietstad
van Nederland

Wist je dat
het in Nederland maar
7% van de tijd regent?

WWW.S-HERTOGENBOSCH.NL/FIETSEN

NO.

38

STERGEBOUW

In 1907 namen de regenten van het gasthuis het besluit om het sterk verouderde, middeleeuwse gasthuis te verbouwen tot een voor die tijd modern ziekenhuiscomplex. Het ontwerp lag in handen van architect Th. J. Klompers en in het bijzonder rijksbouwkundige L. Vrijman. Het uit 1911–1913 daterende ziekenhuis werd volgens de nieuwste inzichten in de ziekenzorg gebouwd.

Het bestaat uit een viertal vleugels in de vorm van een Andreas-kruis waarin de ziekenzalen zijn ondergebracht. Aan de noordzijde waren de operatiekamer en de kamer van de geneesheer-directeur gelokaliseerd. Aan de buitenzijde vertoont het gebouw nog enige ornamenten in neorenaissancestijl.

Momenteel is hier de showroom van Roderick Vos, designer.

Photo: Rene van der Hulst,
Art-Direction and styling: Petra Janssen, Studio Boot

*Burgemeester
Loeffplein 70 B+C*
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

39

VOORMALIG
MORTUARIUM

nu Artuarium

Voor de ingrijpende herbouw van het Groot Ziekengasthuis aan het begin van de 20^e eeuw werd naast het oude middeleeuws gasthuisgebouw in 1881 een polikliniek gebouwd. Deze werd rond 1913 tijdens de bouw van het nieuwe ziekenhuis herbestemd als mortuarium annex rouwkapel. In de naoorlogse periode is het mortuarium inwendig verbouwd en uitgebreid. Momenteel is het bijzondere gebouw een plek voor culturele activiteiten.

*Burgemeester
Loeffplein 70H*
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO. **40**

**GEBOUW
DE WATERPOORT**

*Herman Moerkerk-
plein/bereikbaar
via Burgemeester
Loeffplein 71
's-Hertogenbosch*

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Achter de parkeergarage op het terrein van het Groot Ziekengasthuis bevindt zich de voormalige regentenkamer. Dit van oorsprong 16^e-eeuwse gebouw is gedeeltelijk boven een – gedempte – tak van de Binnendieze gebouwd. De Binnendieze vormde de stadsgracht rond de eerste stadsmuur van kort na 1200. Bij het gebouw vertakte de stroom zich in de stadsgracht en de zogeheten Marktstroom die vanaf het huidige Herman Moerkerkpleintje via een waterpoort binnen de stad werd geleid. Deze poort werd geflankeerd door een tweetal torens. De nog aanwezige noordelijke toren heeft hier aan de buitenzijde een latere schil van deels 19^e en 20^e-eeuws metselwerk. Vanuit de tuin van het gebouw De Waterpoort is nog authentiek metselwerk van kort na 1200 te zien. Deze toren wordt in de nabije toekomst hersteld waarbij een deel van de aangrenzende stadsmuur wordt gereconstrueerd. Het gebouw 'De Waterpoort' wordt gebruikt als huisvesting van de rederijderskamer Moyses Bosch.

NO. **41**

KRUITHUIS

*Citadellaan 7
's-Hertogenbosch*

- Geurbelevens 'Boerenland' van Lidwina Charpentier
- Demonstratie ambachtelijk smeden Erik van Dijk van Steel Only
- Presentatie over historie van het Kruithuis door Evalore Beukers
- Om 13.30 uur optreden van het Binnendiezekoor

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Tijdens het Twaalfjarig Bestand in de Tachtigjarige Oorlog werd in 1618–1620 dit stedelijk kruitmagazijn gebouwd naar ontwerp van Jan van der Weeghen. Het zeshoekige gebouw lag in een drassig gebied binnen de wallen aan de rand van de stad. Het werd omgeven door een gracht. Door ophoging van het omringende terrein in de 19^e en 20^e eeuw lijkt het gebouw nu minder hoog. De fraaie, in zandsteen uitgevoerde klassieke toegangspoort, voorzien van pilasters en fronton is gereedgekomen in het beroemde jaar 1629. Het interieur met zijn houten balklagen en kapconstructies is nog grotendeels authentiek.

Kunst, ambacht en geur. Geen kruitdampen meer, maar vandaag vooral de geur van het aangenaam verpozen.

NO. 42

DE CITADEL

nu Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)

In 1639, tien jaar na de inname van de stad door de Staatse troepen onder Frederik Hendrik, werd de citadel aangelegd. De citadel was onderdeel van de vestingwerken en dwangburcht voor de katholieke stad en kreeg de bijnaam Papenbril. De officiële naam was fort Willem Maria. Voor de aanleg van het fort werd een gebied van circa 4 hectare van de binnenstad langs de Orthenstraat gesloopt. Het ontstane open terrein, Esplanade genoemd, diende vervolgens als vrij schootsveld tussen citadel en stad. De citadel heeft een vijfhoekige vorm met bastions. Ter verbetering van de doorvaart werd één bastion afgebroken na aanleg van de Zuid-Willemsvaart in de 19e eeuw. Het oudste nog authentieke gebouw is het 18e-eeuwse kruitmagazijn. De sortiepoort en het voormalig arsenaal aan de noordzijde van de citadel zijn geheel herbouwd tijdens de grote restauratie en verbouwing ten behoeve van het Rijksarchief in 1983. Het in 1900 in neorenaissancestijl gebouwde poortgebouw bij de ingang is een ontwerp van ingenieur-kapitein M. Onnen. Het hoofdgebouw op de citadel werd gebouwd kort na 1789 als militaire gevangenis, oftewel de Geweldigder. Het heeft vier vleugels in carré-vorm, gerangschikt rond een binnenplaats. In de 19e eeuw kreeg het gebouw als kazerne het huidige uiterlijk: drie achtervleugels werden op gelijke hoogte opgetrokken als de voorvleugel. Tijdens de ingrijpende restauratie/herbouw in 1983 werd de binnenplaats overdekt. In de vloer van de nieuwe, tussen de funderingsbogen aangelegde kantine van het archief, ziet u de plaats aangeduid van de middeleeuwse stadsmuur en Orthenpoort die hier tot 1639 stond.

Zuid-Willemsvaart 2
's-Hertogenbosch

- Het Stadsarchief houdt van zaterdag 12 september (Open Monumentendag) tot en met zondag 20 september (Maritiem) een expositie met foto's en archiefstukken rond het thema 'Kunst en Ambacht in 's-Hertogenbosch'. Deze tentoonstelling is geopend op zaterdag 12 en 19 september van 10.00 tot 17.00 uur, op zondag 20 september van 10.00 tot 16.00 uur en op dinsdag 15 tot en met donderdag 17 september van 10.00 tot 16.00 uur.
- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur rondleiding door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch (verzamelen voor het hoofdgebouw)

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

NO.

43

SALON
DE ROSENKRANS*bakkerij***Orthenstraat 278-280**
's-Hertogenbosch

- U kunt zien hoe de 'Bossche Koek' wordt gebakken

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

De voorgevel van dit pand dateert uit circa 1870 – 1880 met T-vensters uit de vroege 20^e eeuw. Maar de zijmuren zijn waarschijnlijk ouder. Het huis is gebouwd op een middeleeuws perceel dat zich uitstrekte van de Orthenstraat tot de Binnenhaven. Het pand aan de Orthenstraat werd in 1926 gewijzigd en uitgebreid. Het bestaat nu uit een begane grond, twee verdiepingen en een zolder. De begane grond was volgens bouwtekeningen uit 1926 in gebruik als pakhuis en garage. Volgens overlevering was het pand in het bezit van de firma de Gruyter.

NO.

44

DE TWEE SNOEKEN

*Architectenbureau***Postelstraat 49**
's-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

In dit herenhuis en buurpanden is sinds 15 jaar het bekende architectenbureau 'De Twee Snoeken' gevestigd. Deze naam verwijst naar het gelijknamige pand in de Kruisstraat waar dit bureau eerder was gehuisvest. Het bouwencomplex was tussen 1940 en 1998 in bezit van Waterschap de Aa. Het grote herenhuis 'het Wapen van Emden' dateert uit 1793 en werd gebouwd in opdracht van Thomas van Rijckevorsel. Het heeft een achtergelegen koetshuis en een ruime tuin, waarvoor een aantal kleine huisjes van het voormalige klein Begijnhof moest worden gesloopt. Het interieur van het complex bevat diverse 19^e-eeuwse monumentale onderdelen, zoals de vergaderzaal.

NO. 45

BOLWERK SINT-JAN

Dit jaar wordt met gepaste trots de reconstructie van een groot deel van het voormalige bolwerk Sint-Jan afgerond. Dit verdedigingswerk is gebouwd voor de middeleeuwse stadspoort aan de westzijde van de binnenstad, waar men de stad kon verlaten vanuit de Sint-Jansstraat. De 14^e-eeuwse stadspoort, Koepoort geheten, bestond eerst alleen uit een doorgang in de stadsmuur, met daarnaast een muurtoren. Deze werden in 1528 vervangen door de Sint-Janspoort, een hoog poortgebouw met een bolwerk in de stadsgracht, de huidige Dommel. In de 17^e eeuw werd het bolwerk opgenomen in de aarden stadsomwalling en werd het poortgebouw teruggebracht tot een tunnelvormige doorgang. Deze was met een brug verbonden met een ravelijn (buitenwerk) in de vestinggracht en het gebied ten westen van de stad. Het huidige gebouw, evenals het 'Bastionder' op bastion Oranje, is een eigentijds ontwerp van het architectenpaar Marc van Roosmalen en Marlène van Gessel. Binnen in het bolwerk zijn een aantal archeologische overblijfselen herplaatst, zoals een historische bestrating. ♿

Sint-Janssingel 25
's-Hertogenbosch

- Presentatie over de geschiedenis van de tweede stadsmuur, rondeeltoren, Koepoort en muurwoningen, het bolwerk en de Sint-Janspoort
- Presentatie archeologische vondsten die ter plekke zijn gedaan

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

46

STADSBROUWERIJ & CAFÉ 'BAR LE DUC'

*Kruisstraat 28 en
Korenbrugstraat 5-7*
's-Hertogenbosch

- Doorlopend deskundige uitleg!

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Deze beide panden, aan achterzijde onderling verbonden, dateren uit het eind van de middeleeuwen. Van deze periode resteren alleen de zijmuren en een tongewelfde kelder. De voorgevels zijn vernieuwd in de 19^e eeuw. Sinds enkele jaren is in de beide panden een brouwerij gevestigd.

NO.

47

STICHTING LILIANE FONDS

voormalig Sint-Marthaklooster

Havensingel 26
's-Hertogenbosch

- Doorlopend rondleidingen
- Tentoonstelling Vliegerproject

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Het voormalig Sint-Marthaklooster is nu in gebruik als huisvesting van het Liliane Fonds, een stichting die gehandicapte kinderen in arme landen steunt. Het is gebouwd in 1953 en verving, samen met enkele schoolgebouwen, het oudere scholen- en kloostercomplex bij de vroegere Leonarduskerk. Dit complex was na de oorlog volledig verwoest. De bewoners, zusters van JMJ, waren belast met het onderwijs. Het ontwerp lag in handen van de Limburgse architect Stefan Dings die tussen 1946 en 1949 de cursus 'Kerkelijke Architectuur' volgde in het Bossche Kruithuis, de bakermat van de zogeheten 'Bossche school'-architectuur. Hoewel de architectuur van het Sint-Marthaklooster kan worden gekarakteriseerd als sober en traditioneel, zou het te ver voeren om hier te spreken van een voorbeeld van Bossche school met strikte toepassing van het kenmerkende maatsysteem 'Plastisch Getal'. Het complex bestaat uit drie vleugels, tweelaags met kap hoog, gegroepeerd rond een kloosterhof. In de achtervleugel bevindt zich de kapelruimte met halfronde glas-in-loodvensters. In de kloostergang bevinden zich enkele geschonken kunstobjecten, waaronder een beeld 'Vrouw met kind op de rug' van Reneé van Leusden. De open ruimte op de eerste verdieping was vroeger onderverdeeld in kleine chambrettes als slaapruiden voor de nonnen.

NO.

48

MUSEUM 'T OUDE AMBACHT

Bijna vijf decennia lang legde Jo Jacobs een verzameling aan van historisch gereedschap. Een hobby die direct te maken had met zijn andere grote passie: het verkopen van spullen uit zijn gereedschapszaak. Wie de verfijnde instrumenten van een juwelier of de immense blaasbalg van een smid nader wil bestuderen, is bij deze boeiende verteller op het juiste adres.

Sint-Eloijstraat 1
’s-Hertogenbosch

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO.

49

WILLEM II FABRIEK

voormalige Sigarenfabriek Goulmy en Baar

Deze fabriek is in 1898 gebouwd, met uitbreidingen in 1908, naar ontwerp van P.Th. Stornebrink en W.G. Welsing. De van oorsprong Bossche sigarenfabrikanten Goulmy en Baar verhuisden in 1893 kort na de oprichting van hun bedrijf in Amsterdam terug naar 's-Hertogenbosch, waar in die tijd sprake was van een bloeiende sigarenindustrie. In de jaren 30 werd de fabriek eigendom van de Valkenswaardse sigarenfabrikant Willem II. De fabriek werd aan de buitenzijde markant vormgegeven als een bakstenen kasteel met kantelen en traptoren en was inspanning voor die tijd efficiënt en uiterst modern ingericht met een centraal verwarmingssysteem, ventilatiesysteem en stofafzuiging. In de in 1908 toegevoegde zuidelijke vleugels bevonden zich zeer moderne waslokalen, wc's en een schaftlokaal. In constructief opzicht zijn de technische ontwikkelingen uit de bouwperiodes afleesbaar. Het deel uit 1889 heeft gewalste stalen kolommen, vakwerk onderslagliggers en stalen vloerbalken met bakstenen troggewelfjes. De nieuwbouw uit 1908 is uitgevoerd als betonskelet, in combinatie met traditionele bakstenen gevels als in het 19^e-eeuwse deel van de fabriek.

Boschveldweg 471
’s-Hertogenbosch

- Doorlopend rondleidingen
- Tentoonstelling op de eerste verdieping van de WOT AWARDS, talentshow van de nieuwe interactieve makers uit Noord-Brabant
- Openstelling van enkele ateliers

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

NO. 50

DE GRUYTER FABRIEK

*Veemarktkade 8
's-Hertogenbosch*

- Openstelling van enkele ateliers en Ontferfd Goed
- Doorlopend rondleidingen. Startpunt vanuit Brasserie de Gruyterfabriek, ingang F

Open

Zaterdag van 10.00
tot 17.00 uur

Dit complex vormt een herinnering aan het bekende Bossche levensmiddelenbedrijf De Gruyter. Sinds 1934 vond een groot deel van de productie plaats in deze fabriek. Het complex bestaat uit een vijftal bouwdelen uit de periode 1934–1964, grotendeels naar ontwerp van huisarchitect T.P. Wilschut. Twee productiehallen onder platte betondaken en een machinehal met zadeldak op stalen vakwerkspanten dateren uit 1934-1936. De hallen zijn verder uitgevoerd als betonskelet met bakstenen gevels. Uit de naoorlogse periode dateren de productiehal (1949-1950), het magazijngebouw (1953, uitgebreid in 1964) en de kantoor-directievlugel (1955). Momenteel is het complex, met respect voor de oorspronkelijke architectuur, aangepast als vestigingsplaats voor nieuwe, innovatieve bedrijven, waaronder creatieve vormgevers. Het thema 'Kunst en Ambacht' is hier zeker op zijn plaats.

TE HUUR: DROOMKANTOOR

PER 1 JANUARI 2016 IS DE MOOISTE KANTOOR-
RUIMTE VAN DE GRUYTER FABRIEK TE HUUR.

- MONUMENTAAL KANTOOR (1.314 M²)
- 3 VERDIEPINGEN
- MEERDERE VERGADERRUIMTEN
- CENTRALE LIGGING
- GRATIS PARKEREN

Een monumentaal industrieel complex, geheel vernieuwd maar wel met dat rauwe randje, veel ruimte, veel licht, een inspirerende omgeving en gratis parkeren. Dit is de mooiste plek binnen het creatieve centrum van 's-Hertogenbosch.

Kijk op onze website voor meer informatie:
www.nvbim.nl

DE GRUYTER
FABRIEK
HET CENTRUM VOOR DE CREATIEVE ONDERNEMER
VEEMARKTKADE 8, RUIMTENUMMER 7120

Dag van het huren
Zaterdag
12 september
11.00 - 15.00 uur

Open Huis BrabantWonen

Graafseweg 294 's-Hertogenbosch

iedereen lekker wonen

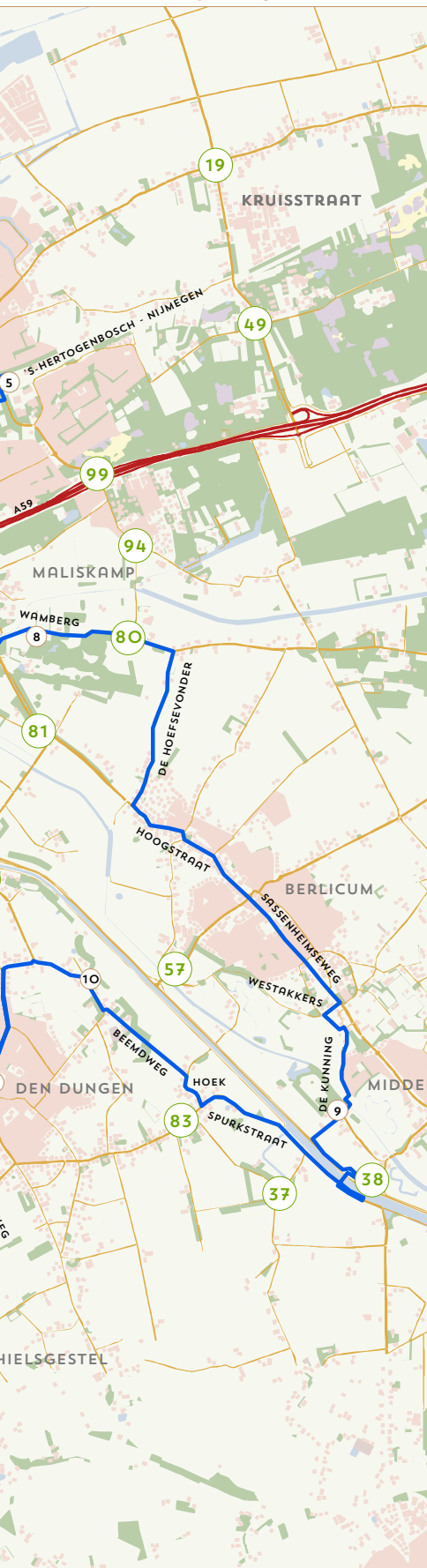
Leuke activiteiten
voor jong en oud, o.a:

- Springkussen
- Bouwen met lego
- Wijkathedraal
- Kleurwedstrijd, zie losse kleurplaat in deze bijlage
- En nog veel meer, zie www.brabantwonen.nl

Afstand fietsroute: 71 km

PLATTEGROND BUITENGEBIED

Buitengebied Monumentendag

Pagina:

Engelen

1. Historisch Festival Engelen *Haverlij* 46

Orthen

2. Fort Orthen *Ketsheuwel 50-56* 47
3. Begraafplaats Orthen *Herven 1* 47

Rosmalen

4. Sint-Lambertuskerk *Markt 1* 48
5. Perron-3, voormalig gemeentehuis *Hoff van Hollantlaan 1* 48
6. De Standerdmolen *Molenstraat* 49
7. Landgoed Coudewater *Berlicumseweg 8* 49

Berlicum

8. Boerderij/Schuur *Wamberg 16* 50
9. Landgoed Seldensate *Laan van Seldensate 4* 51

Den Dungen

10. Boerderij *Hooidonksestraat 3b* 52
11. Sint-Jacobus de Meerderekerk *Heilig Hartplein 1* 52
12. Boerderij *Bosscheweg 20* 52

Sint-Michiëlsgestel

13. Huize Ruwenberg *Ruwenbergstraat 7* 53
14. Heilige Michaelkerk *Nieuwstraat 34* 53
15. Toren *Petrus Dondersplein 13* 54
16. Oudheidkundig Museum, Openbare Bibliotheek *Torenstraat 6* 54
17. Koninklijke Kentalis *Theerestraat 41/42* 55
18. Atelier Leon Adriaans *Sterrenbos 2* 55

Vught

19. Complex Kropholler, Kapel Mariënhof *Mariëplein* 56
20. Raadhuis Vught 'Leeuwenstein' *Leeuwensteinplein 5* 57
21. Art-Decohuis *Versterstraat 9* 58
22. Boerderij/klompenmakerij *Vlasmeersestraat 19* 58
23. Nationaal Monument Kamp Vught *Lumettenlaan 600* 59
24. Isabellakazerne *Reulse Dijk 4* 60

Nuland (staat niet vermeld in de fietsroute)

25. Heemkamer, in gemeenschapshuis De Meent *Prins Bernhardplein 10* 61
26. Villa Maasdonk *Kerkstraat 28* 61
27. Kerk en Kerkmuseum in de kerktoren *Kerkstraat 30* 62

WELKOM

BIJ DE OPENING OP ZONDAG

Ook dit jaar is er weer een spectaculaire opening van Open Monumentendag. De wethouders van de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught, Sint Michielsgestel en Heusden openen de dag op zondag 13 september op een bijzondere manier.

ENGELEN

Locatie, gezien vanuit 's-Hertogenbosch: direct aan de toegangsweg Haverlij Engelen

- Om 11.00 uur spectaculaire officiële opening op het slagveld van de 'Slag om Engelen' door wethouder Huib van Olden en de wethouders van Vught, Sint Michielsgestel en Heusden in samenwerking met honderden re-enactors (acteurs) uit heel Europa, gevolgd door een optreden van de Stadspijpers

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur

NO. **1**

HISTORISCH FESTIVAL ENGELEN

Voor de opening nodigen we u uit bij de grote feesttent van Historisch Festival Engelen, waar we op het slagveld letterlijk met veel kanongebulder van start zullen gaan!

Wees na de opening welkom op het Historisch Festival Engelen: bômvul veldslagen & heerlyckheden! Met als denderende hoofdacts 'De Slag Om Engelen' en diverse Napoleontische veldslagen. Maar ook daaromheen is er van alles te zien. Loop of fiets daarom rustig rond en herbeleef het leven van alle dag uit diverse tijdperken. Een middeleeuws tentendorp met riddertoernooien, spannende activiteiten voor kinderen, straatmuzikanten, roofvogelshows, streekproducten, Bourgondische terrassen, levensechte kampementen van historische gevechtstroepen uit heel Europa en... overal marktkramen met oude ambachten! En dit alles op meer dan 20 openluchtlocaties in en om Engelen.

NO.

2

FORT ORTHEN

Dit fort werd aanvankelijk Orthenschans genoemd en bestond nog niet ten tijde van het beleg van 1629. De dijk waar het huidige fort middenin ligt was wel aanwezig. Deze was onderdeel van de linie van Frederik Hendrik. Het fort werd tussen 1630 en 1637 aangelegd met een vierkante plattegrond, aarden wallen en bastions op de hoeken. Het werd omgeven door een natte gracht. In de 18^e eeuw is het regelmatig hersteld en uitgebreid met voorwerken en een tweede natte gracht. In 1852 werd Fort Orthen geheel herbouwd met een ronde stenen toren, een reduit, als kern. Deze werd omringd door een droge gracht. Fort Orthen vervulde echter nooit een rol van betekenis in de defensie van de stad. Kort na 1932 kocht de gemeente de omringende gronden en in 1966 het fort zelf. Nu huren kunstenaars hier atelierruimtes.

ORTHEN

Ketsheuwel 50-56
Orthen

- Foto-expositie over Orthen in de Schijvenloods
- Openstelling ateliers van Carla Scheltens, Evalore Beukers, Frank van de Vijver en Hans van den Merkhof

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

3

BEGRAAFPLAATS
ORTHEN

Dit kerkhof werd aangelegd in 1858 als eerste begraafplaats buiten de binnenstad. Het was de opvolger van het kerkhof rond de Sint-Jan en de protestantse begraafplaats achter de Sint-Josephstraat. Van het ruim 11 hectare grote terrein werd 4/5e deel bestemd als rooms-katholiek kerkhof, het overige deel was voor de protestantse burgers. Het belangrijkste bouwwerk op de dodenakker is de Bisschopskapel. Deze neogotische kapel is gebouwd in 1882 naar ontwerp van de restauratiearchitect van de Sint-Jan Lambert Hezenmans. Het gebouw is, zoals de meeste historische grafkapellen, gebouwd in een veelhoekige, hier zeshoekige plattegrondvorm. De gevels zijn opgetrokken in baksteen, plaatselijk aangevuld met zandstenen lijsten en plinten. Op het dak bevindt zich een zeshoekige dakruiter. Aan de voor- en achterzijde bevinden zich lagere aanbouwen, het toegangsportaal en de uitgebouwde altaarruimte met daaronder een van de buitenzijde toegankelijke crypte. In de nissen in de wanden onder het altaar zijn de bisschoppen en prelaten van het bisdom 's-Hertogenbosch bijgezet. De nissen zijn aan de voorzijde afgesloten door een stenen plaat met inscriptie. Op de begraafplaats zelf is een aantal als monument beschermde grafmonumenten uit de late 19^e en vroege 20^e eeuw bewaard gebleven, waaronder die van de families Van Beugen, Deckers, Dobbe, Halewijn, Hezenmans, Kalling-Phillipon en Lutkie-Scheffers.

Herven 1
Orthen

- Om 11.00, 13.00 en 15.00 uur rondleidingen door gidsen van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch, maximaal 15 personen per groep
- Start nabij de kapel van de begraafplaats (a.u.b. rust respecteren)

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

4

SINT-LAMBERTUS- KERK

ROSMALEN

Markt 1
Rosmalen

- Beeldpresentatie van diverse religieuze voorwerpen
- Op zaterdag wordt rond 10.00 uur het Smitsorgel uit 1850 bespeeld door Hans Latour
- Op zondag wordt rond 14.30 uur het orgel bespeeld door Laurens de Man

Open

Zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zondag van 11.00 tot 17.00 uur

De Sint-Lambertuskerk is gewijd aan Lambertus (672-705) die het zuidelijk deel van de lage landen heeft bekeerd. Hij werd later bisschop van Maastricht. De toren is uit de 15^e eeuw. Rond 1545 werd het huidige schip met een zijbeuk gebouwd. De Mariakapel is van 1550, zoals op een kraagsteentje vermeld staat. Na 1629 werd de katholieke godsdienst verboden en werd de kerk als protestants bedehuis, gemeentehuis en archief gebruikt. De toren deed toen dienst als gevangenis. In 1823 kwam de kerk terug in katholieke handen. Hij werd toen grondig vernieuwd. De laatste grote verbouwing vond plaats in 1910–1911. Architect Ludewig verdubbelde de zijkapellen met een tweetal nieuwe zijkapellen en het koor werd in oostelijke richting vergroot. Daarbij is het voor de leek niet zichtbaar dat het hier om nieuwbouw gaat. ♿

NO.

5

PERRON-3

voormalig gemeentehuis

Hoff van Hollantlaan 1, Rosmalen
Rosmalen

- Tentoonstelling van 'Schilderkunst in/uit Rosmalen'

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur

Perron-3 is door een verbouwing in 2007/2008 ontstaan uit het voormalige gemeentehuis van de gemeente Rosmalen. Dit alles naar tekeningen van Jonkman Klinkhamer Architecten. Het voormalige gemeentehuis dateert van 1977 en was geheel in Bossche stijl ontworpen. Perron-3 ligt eigenlijk naast het station van Rosmalen, dat twee perrons telt, vandaar de naam Perron-3. Nu zijn er verschillende verenigingen en instellingen ondergebracht, zoals de bibliotheek, Wijkplein en het gemeenteloket. Ook Heemkundekring Rosmalen heeft er een onderkomen. ♿

NO.

6

DE STANDERDMOLEN

De in 1732 gebouwde Standerdmolen is gebouwd op een lichte verhoging. De molen heeft een houten molenromp en draait om een verticale spil. Het is oorspronkelijk een middeleeuwse korenmolen. In de constructie van de molen zijn aanwijzingen gevonden dat de molen ooit op een andere plaats heeft gestaan. Het demonteren en elders opnieuw opbouwen van een molen als bouw pakket was niet vreemd in die tijd. De molen heeft altijd een grote historische en landschappelijke waarde gehad. In 2013 zijn een bijzonder stel wiekroeden van het type Fransen, gerestaureerd en geplaatst aan de voet van de molen.

Molenstraat
Rosmalen

- Demonstratie maalproces (bij voldoende wind) en verkoop van ambachtelijk gemalen meelsoorten
- De gehele dag zijn er rondleidingen, waarbij de nadruk ligt op het belang van het tuigwerk en de verschillende touwen en knopen
- Kinderen krijgen de mogelijkheid om tegen vergoeding een eigen springtouw te draaien of een sleutelhanger te maken

Open

Zondag van **10.00**
tot 17.00 uur

NO.

7

LANDGOED COUDEWATER

voormalig klooster Mariënwater

Het Landgoed Coudewater is sinds 1870 in gebruik als psychiatrische inrichting. Het landhuis, dat in de huidige vorm een 19^e-eeuwse architectuur vertoont, is gelegen in een zeer fraai park in landschapsstijl. Het gebouw is in feite het restant van het middeleeuwse klooster Mariënwater dat hier omstreeks 1437 werd gesticht. Het was het dubbelklooster van birgittijnen en birgittinessen en dus zowel voor mannelijke als vrouwelijke religieuzen bestemd. Na de overgave van de stad 's-Hertogenbosch in 1629 aan de Republiek werden ook de buiten de stad gelegen kloosters onteigend. Ook het klooster Mariënwater werd verlaten. Hierna werd het middeleeuwse klooster verbouwd tot particulier landhuis. Nadat de inrichting Coudewater op het landgoed was gevestigd, werd de verpleging van de patiënten in handen gelegd van religieuzen, behorend tot de Orde van de Zusters van Barmhartigheid van Ronse (België). Vlak voor de Tweede Wereldoorlog werd een nieuw klooster en een Maria Kapel op het terrein gebouwd naar ontwerp van de Haarlemse architect Jos Bekkers.

Berlicumseweg 8
Rosmalen

- Om 11.00, 13.00 en 14.30 uur rondleiding over het landgoed met bezoek aan het kerkhof dat onlangs weer is opengesteld

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL

Blijven genieten op landgoed Seldensate van historie en natuur

Gemeente Sint-Michielsgestel heeft er dit jaar voor gekozen om één bijzondere locatie aan te wijzen waar een markt met oude en nieuwe ambachten plaatsvindt. Koos Loose, wethouder Archeologie en Monumentenzorg: "In het voorjaar is de renovatie van de ruïne afgerond. Open Monumentendag is een mooie gelegenheid om deze historische plaats aan een breed publiek te laten zien." Tijdens de renovatie is de fundering van de ruïne hersteld en zijn scheuren in de grachtmuren gedicht. Daardoor blijft Seldensate behouden en kunnen mensen blijven genieten van de historie en natuur in dit gebied.

Let bij het fietsen op enkele bijzondere panden in de Hoogstraat Berlicum

NO. **8**

BOERDERIJ/ SCHUUR

BERLICUM

Wamberg 16
Berlicum

- Om 12.00, 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur zal keramiste Marie-Christine Renard een demonstratie (15 minuten) geven met de draaitafel.

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur

Deze voormalige pachtboerderij 'Kleine Wamberg' dateert in aanleg uit omstreeks 1500. Het (woon-) gedeelte aan de linkerkant is pas in de 20^e eeuw ingebouwd. Rechts bij de inrit van het erf bevindt zich het oude woongedeelte dat in de loop van de eeuwen regelmatig is aangepast, vooral in de 19^e eeuw. Onder het pand zit een oude kelder uit de bouwtijd. De boerderij is niet toegankelijk, maar hier tegenover is de schuur wel opengesteld. Die dateert in aanleg uit omstreeks 1650.

Via een wandelpad is de voedersilo/schuilkelder bereikbaar. De voedersilo is gebouwd in de jaren 30 en gebruikt voor het inkuilen van voederbietenblad en knolgroen, om in de winter de koeien te voeren. De silo is in de oorlog door de Duitsers en omwonenden gebruikt als schuilkelder.

NO. **9**

LANDGOED SELDENSATE

Parel in het Groene Woud

In Berlicum, gemeente Sint-Michielsgestel, ligt het historische Landgoed Seldensate. De geschiedenis van Seldensate gaat ver terug in de tijd tot ergens in de 15^e eeuw. Waarschijnlijk is het landgoed gesticht door een gefortuneerde steding uit 's-Hertogenbosch en was het bedoeld als zomerbuitenhuis. De naam stamt af van 'Selden zathe' wat 'bijzonder landhuis' betekent. Vermoedelijk werd met bouwen begonnen tussen 1440 en 1468. In die tijd was er sprake van een stenen speelhuis wat bestond uit een hoofdgebouw, een duiventoren en poortgebouwen. Deze werden omgeven door grachten met ophaalbrug, parktuinen, boomgaard, en boerderijen met akker- en weiland. In het voorjaar van 2015 is de overgebleven ruïne van het kasteeltje gerestaureerd. De fundering is hersteld en verstevigd, scheuren in de grachtmuren zijn gedicht en het metsel- en voegwerk is gerestaureerd. Landgoed Seldensate is een van de parels in het Groene Woud en mocht dus zeker niet verloren gaan. Het gebied is rijk aan prachtige flora en fauna en is daarom ook een mooie plek voor wandelaars.

Wie weet tegenwoordig nog wat disselen is of wat er met billen wordt bedoeld? Seldensate is nu het toneel van oude én nieuwe ambachten. Bezoekers kunnen zelf een aantal ambachten uitoefenen. Kinderen kunnen bij de touwslager hun eigen springtouw maken en helpen bij het maken van zonstenen. Ook de bijenhoudersvereniging die op het landgoed gehuisvest is, opent zijn deuren. Herontdek oude en vergeten ambachten en maak kennis met nieuwe technieken.

Laan van Seldensate 4
Berlicum

- Doorlopend demonstraties van oude en nieuwe ambachten
- Rondleiding over het landgoed door heemkundevereniging De Plaets

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

10

DEN
DUNGEN*Hooidonksestraat 3b*
Den Dungen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Typische Dungense hoekboerderij, gelegen op de oeverwal van de oude loop van de Aa. De hoekuitbouw heeft de kenmerken van een stenen kamer. De boerderij heeft nog een authentiek interieur met schouw, kelder met tongewelf, bedsteden en opkamer. Delen van de houten gebinten dateren uit de 15^e eeuw.

NO.

11

SINT-JACOBUS DE
MEERDEREKERK*Heilig Hartplein 1*
Den Dungen– Het is niet mogelijk
de toren te beklimmen

Open

Zondag van 12.00
tot 17.00 uur

De Sint-Jacobuskerk is gegroeid tot zijn huidige omvang vanuit een kapel, daterend uit het eind van de 14^e eeuw (het huidige priesterkoor). Deze werd verbouwd rond 1450 en als parochiekerk in 1533 uitgebreid met een schip en zijbeuken. Na de reformatie werd de kerk gebruikt door de protestanten tussen 1630 en 1798. Tijdens deze periode werd de toren in 1752 afgebroken. In 1807 gaf koning Lodewijk Napoleon de kerk terug aan de katholieken, die het gebouw na enkele jaren lieten restaureren door architect G. Heessels. Deze kwam gereed in 1822. Een nieuwe, neogotische toren werd aan de kerk toegevoegd in 1899, een ontwerp van C.J.H. Franssen. Op advies en naar ontwerp van J. Cuypers (zoon van de bekende architect P.J.H. Cuypers) werden ten slotte in 1927 twee grote zijkapellen aan het koor toegevoegd. Sint-Jacobus de Meerdere, patroonheilige van de kerk, is ook bekend van de pelgrimaged naar Santiago de Compostella.

NO.

12

BOERDERIJ

Boscheweg 20
Den Dungen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Boerderij van het 'Kempische langgeveltype' met jaarankers 1823. Het woonhuis en de stal liggen onder een pannen zadeldak tussen puntgevels. De lagere aanbouw ligt onder het zadeldak tegen de achtergevel. De boerderij is op 5 maart 2013 door een grote brand grotendeels verwoest, waarbij bewoners ongedeerd bleven. De oude woonboerderij is weer in de oude stijl opgebouwd. Daarbij is het gesplitst in twee woonhuizen.

NO.

13

HUIZE RUWENBERG

nu Conferentiehotel De Ruwenberg

Het landgoed 'ten Ruwenberge' dateert van vóór 1340. Het kasteeltje zelf wordt voor het eerst genoemd in 1421. Van de oudste bebouwing is alleen nog de traptoren over uit de 15^e of 16^e eeuw. De toren heeft een ingesnoerde achtkante spits. De overige nog zichtbare delen van het kasteeltje dateren waarschijnlijk uit de 17^e eeuw. In 1852 vestigde zich hier een jongensinternaat dat geleid werd door de Fraters van Tilburg. Door de groei van het internaat kwamen er veel nieuwe gebouwen rond de oude kern, maar die zijn gesloopt toen het internaat werd opgeheven.

SINT-
MICHIELS-
GESTEL*Ruwenbergstraat 7*
Sint-Michiëlsgestel

- Tentoonstelling van de Heemkundevereniging 'De Heerlijkheid Herlaar'

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

14

HEILIGE
MICHAELKERK

De Bossche architect H.W. Valk tekende in 1929 voor het ontwerp van deze kerk. Het bevat een mengeling van expressionistische, ambachtelijk-traditionele en op de gotiek geïnspireerde vormen. Het geheel doet denken aan de Art-Decostijl. Het is een driebeukige, bakstenen kerk zonder transept, met toren en lichttoren boven de viering. De daken zijn met leien gedekt. De kerk heeft een opvallende toren met een overhoekse vierkante spits tussen de topgevels en wordt geflankeerd door twee ronde kapellen met kegeldaken. Aan de noordzijde bevindt zich de voormalige, rechthoekige sacristie. Het gebouw heeft een onconventionele opbouw met een zeer goed zicht op het altaar. Door de zijbeuken en zuilengangen heeft het een fraaie ruimtewerking. Het kerkmeubilair bevat onder meer een monumentaal tweeklaviers Loret-orgel uit 1876, een doopvont uit circa 1800 met smeedijzeren voet uit de 16^e eeuw, een kruisgroep uit 1839 en een kruisweg van W. Geraedts (1927). Op de torenspits is in 1992, ter vervanging van de bij een storm weggewaaid haan, een door het Bossche koperslagersgilde vervaardigde, vliegende haan geplaatst.

Nieuwstraat 34
Sint-Michiëlsgestel

Open

Zondag van 13.00
tot 17.00 uur

NO. **15**

TOREN

Petrus Dondersplein 13
Sint-Michiëlsgestel

- Beklimming mogelijk om 11.30, 12.30, 13.30, 14.30 en 15.30 uur met maximaal 15 personen. Om veiligheidsredenen is de minimum leeftijd 12 jaar

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

De toren is een overblijfsel van de middeleeuwse kerk uit het midden van de 15^e eeuw. Hij is qua architectuur verwant aan die van Vught. De toren is opgetrokken uit baksteen met tufstenen speklagen, overhoekse steunberen en een uitgebouwde traptoren. Hij heeft drie geledingen met in elke geleding geprofileerde spitsboognissen. In de bovenste, open spitsboognissen zitten de galmgaten. Het mechanisch torenuurwerk uit 1937 is van Jos van de Kerkhof en heeft een elektrische opwinding. De toren is gerestaureerd in 1937 en 2012.

Kaartjes voor beklimming alleen op zondag 13 september verkrijgbaar bij Lunchgalerie De Rijker, Torenstraat 4.

NO. **16**

**OULDHEIDKUNDIG
MUSEUM**

Openbare Bibliotheek

Torenstraat 6
Sint-Michiëlsgestel

- Tentoonstelling vondsten uit Halder uit de Romeinse tijd

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Deze locatie heeft geen bijzondere waarde als monument. Het Oudheidkundig Museum blijft tijdelijk in de bibliotheek tot de verbouw op Landgoed Haanwijk gereed is. Haanwijk grenst aan Halder, waar de meeste Romeinse vondsten van het museum vandaan komen.

NO.

17

KONINKLIJKE KENTALIS

voormalig *Instituut voor Doven*

Dit monumentale complex werd gebouwd in 1908–1910 als Instituut voor Doven en is ontworpen door architect J.H.H. van Groenendael. De zorginstelling werd in 1840 opgericht onder leiding van de priester Martinus van Beek, die met behulp van gebarentaal en schrift het katholieke geloof overbracht aan doven. Het complex heeft architectonische kenmerken van vooral neogotiek en neorenaissance. Dit komt onder meer tot uiting in de vormgeving van de ornamenten in de gevels en detaillering van het metselwerk. Bekijk de speklagen, boogfriezen en topgevels met overhoekse pinakels. De Jongenskapel is onder meer versierd met gebrandschilderd glas-in-lood van de firma F. Nicolas en zonen uit Roermond. De heiligenbeelden zijn van de firma Van Bokhoven-Jonkers uit 's-Hertogenbosch. ♿

Theerestraat 41/42
Sint-Michielsgestel

- Alleen het Museum voor Dovenonderwijs is open. Piet Borneman geeft een toelichting

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

18

ATELIER LEON ADRIAANS

Deze driebeukige kortgevelboerderij dateert waarschijnlijk uit de 18^e eeuw. Gesitueerd evenwijdig aan de weg heeft het een rieten zadeldak met wolfseinde en eindschild, met daaronder pannestroken van gesmoorde Hollandse pannen. In het stalgedeelte bevinden zich ankerbalkgebinten met gehakte telmerken. Het stalgedeelte is opengesteld.

De boerderij is vooral bekend als atelier van de bekende, in 2004 overleden kunstenaar Leon Adriaans. Vanaf de vlieringzolder krijgt de bezoeker een indringend beeld van diens schildersatelier, dat geheel intact is gelaten. In de voormalige koeienstal is door Monique Willems, beheerster en levenspartner van de kunstenaar een expositie ingericht van diens werk.

Sterrenbos 2
Sint-Michielsgestel

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO. **19**

**COMPLEX
KROPHOLLER,
KAPEL MARIËNHOF**

VUGHT

Mariaplein
Vught

- Bezoek aan de kapel van Mariënhof
- Beeldpresentatie over architect Kropholler en Vught

Open

Zondag van 11.00 tot 17.00 uur

In de jaren 30 kreeg architect A.J. Kropholler opdracht een complex te ontwerpen voor een nieuwe parochie in Vught-Noord. Hij tekende een compleet dorp in traditionele, middeleeuwse stijl met - onder meer - een dorpsplein rond de kerk, een bejaardentehuis, scholen en een begraafplaats. Ook ontwierp hij een schitterende kapel bij het bejaardentehuis.

Op Open Monumentendag is deze kapel speciaal voor het publiek geopend. Een boeiende presentatie laat u nader kennis maken met de bijzondere persoon Kropholler en diens zeer karakteristieke bouwwijze. Na afloop kunnen bezoekers de typische Krophollerelementen ontdekken in de gebouwen rond het Mariaplein.

GEMEENTE VUGHT

Vught legt dit jaar de nadruk op architectuur met bakstenen als belangrijkste bouw materiaal

De Vughtse wethouder Peter Pennings kan zich wel vinden in het thema Kunst & Ambacht. Dat is niet vreemd, want Pennings is afgestudeerd bouwkundige met als vakgebied architectuur. Hij heeft oog voor de schoonheid in de bouw, vooral als het om ambachtelijke kennis en kunde gaat. “Dan hebben we het over tijdloze kwaliteit”, beaamt de wethouder. “En die kom je in Vught volop tegen.” Twee architecten noemt Pennings bij naam: “H.W. Valk en A.J. Kropholler. Zij zijn de vorige eeuw bijzonder actief geweest in Vught en lieten in hun ontwerpen kunst en ambacht hand in hand gaan.” Valk verbouwde de Villa Leeuwenstein tot het bekende Vughtse raadhuis en Kropholler tekende voor het fraaie Mariaplein en omgeving. “Opvallend bij beiden is het gebruik van bakstenen als belangrijkste bouw materiaal”, vertelt Pennings. “Bakstenen speelden ook bij de Nederlandse en de Duitse kazernebouw een belangrijke rol. Dat zien we terug bij de Isabellakazerne, maar ook bij de voormalige (Nederlandse) Frederik Hendrikkazerne en de kazernes die in de oorlogsjaren deel waren van Kamp Vught. Vandaar dat Vught op de Open Monumentendag van dit jaar de nadruk legt op deze architectuur.”

NO.

20

RAADHUIS VUGHT 'LEEUVENSTEIN'

Een van de opvallendste gebouwen in de gemeente Vught is het fraaie raadhuis. Voordat dit gebouw daadwerkelijk als raadhuis gebruikt werd, stond het bekend als landhuis Leeuwenstein. In 1753 bouwde de beroemde jurist mr. Johan Hendrik van Heurn het pand als buitenverblijf. In 1901 liet de bankier Herman van Rijkevorsel de oude villa afbreken om plaats te maken voor de huidige Villa Leeuwenstein. Deze villa is gebouwd in een neogotische architectuur met statige trapgevels, kantelen en torens. In 1937 werd de villa door architect Valk verbouwd tot raadhuis. Veel (lokale) kunstenaars en ambachtslieden leverden een bijdrage. De buitenzijde werd wit geschilderd.

*Leeuwensteinplein 5
Vught*

- Beeldpresentatie over architect Valk en Vught
- Toelichting door vrijwilligers van het Vughts Museum

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

21

BOERDERIJ/ KLOMPENMAKERIJ

Vlasmeersestraat 19
Vught

- Bezichtiging oude machines van de klompenmakerij en foto's waarop Driek Rijkers demonstreert hoe de machines werden gebruikt

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Weinig mensen weten dat er midden in het centrum van Vught een oude boerderij staat. Het pand is nauwelijks zichtbaar vanaf de straat. In deze boerderij, bereikbaar via de Vlasmeersestraat, was tot in de jaren 60 van de vorige eeuw een klompenmakerij gevestigd. Het bedrijf was van Hendricus (Driek) Rijkers, die het ruim vóór de Tweede Wereldoorlog van Kees Schellekens had overgenomen. De boerderij, een gemeentelijk monument, is nu gesplitst in twee wooneenheden. In het middelste deel was vroeger de klompenmakerij gevestigd. Een aantal machines is nog te bezichtigen.

NO.

22

ART-DECOHUIS

Versterstraat 9
Vught

- Toegang tot de benedenverdieping van het huis (bij drukte worden maximaal 15 personen tegelijkertijd toegelaten)

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Tachtig jaar geleden werd de wijk Schoonveld gebouwd. Het was de uitbreiding van Vught 'over 't spoor'. De centrale weg door de wijk was de Van Voorst tot Voorststraat, vernoemd naar mr. Arthur E.J. baron van Voorst tot Voorst. De baron was van 1898 tot 1923 Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant. Andere straten in de wijk werden vernoemd naar Vughtse burgemeesters. Onder hen was Abraham Verster (1881 – 1836). Hij was van 1832 tot 1836 burgemeester, de tweede na de Franse tijd. Verster stamde uit een bekende protestantse bestuurdersfamilie uit 's-Hertogenbosch. Eerder was hij in Gelderland inspecteur van het kadaster. Verster is de enige Vughtse burgemeester van wie geen portret bekend is. Veel huizen in de Versterstraat werden gebouwd door Bredero's Bouwbedrijf (BBB). De bewoner van Versterstraat 9 heeft zijn woning zoveel mogelijk teruggebracht in de oorspronkelijke staat en ingericht in Art-Decostijl. Neemt u er vooral een kijkje.

NO. **23**

NATIONAAL MONUMENT KAMP VUGHT

Op Open Monumentendag 2015 biedt Nationaal Monument Kamp Vught een speciale architectuurwandeling aan. In deze boeiende wandeling besteden we aandacht aan een nog zelden belicht onderdeel: de architectuur van kamp Vught. We denken dan aan architectuur in de breedste zin van het woord, verdeeld over verleden, heden en toekomst.

Verleden:

- We staan stil bij het concentratiekamp in 1942 gebouwd in opdracht van ‘Berlijn’ in de bouwstijl van de Stuttgarter Schule en de kenmerken van deze stijl.

Heden:

- Het moderne herinneringscentrum, ontworpen door Claus en Kaan. Waarom ziet het gebouw er zo uit? Welke keuzes heeft de architect gemaakt en waarom?

Toekomst:

- De restauratie van barak1B en het voormalig crematorium. Waarom oude gebouwen behouden voor de toekomst en welke keuzes en afwegingen zijn er gemaakt bij de restauratie?

Lunettenlaan 600
Vught

- Om 12.30 en 14.30 uur architectuurwandeling (maximaal 25 personen per wandeling)
Aanmelden, zie www.nmkampvught.nl.
De wandeling duurt ongeveer anderhalf uur. De architectuurwandeling begint in het hoofdgebouw van Nationaal Monument Kamp Vught en eindigt in Barak 1B, waar u na afloop van de wandeling de expositie ‘Als muren konden spreken’ kunt bezoeken

Open

Zondag van **12.00**
tot 17.00 uur

NO. **24**

ISABELLAKAZERNE

Reutse Dijk 4 Vught

- Demonstraties glas-in-lood, glassculpturen, imker en nog veel meer
- Rondleiding terrein en historische collecties door vrijwilligers van de Stichting Fort Isabella-kazerne

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

Fort Isabella heeft vanaf het Twaalfjarig Bestand (1609–1621) deel uitgemaakt van de Bossche verdedigingswerken. Het ster-vormig gebouwde fort beheerste samen met Fort Sint-Anthonie de zuidelijke toegangsweg naar de stad. Van het fort is alleen het 18^e-eeuwse poortgebouw bewaard gebleven. De overige bebouwing op het terrein kwam met name tot stand in 1915–1917 toen hier een kazerne werd gevestigd. Ook na de Tweede Wereldoorlog was het fort nog jarenlang als kazerne in gebruik. In die jaren is een aantal bijgebouwen gerealiseerd. In die bijgebouwen zijn de laatste jaren allerlei bedrijven en bedrijfjes en ambachtelijke kunstenaars neergestreken. Zij openen vandaag voor de bezoekers aan Isabella hun werkruimte.

NO.

25

HEEMKAMER

in gemeenschapshuis De Meent

Het gemeenschapshuis De Meent is in 1965 geopend en daarna tweemaal uitgebreid en verbouwd.

Deze locatie heeft geen bijzondere waarde als monument, maar veel verenigingen, waaronder de Heemkundewerkgroep Nuwelant vinden hier onderdak. De Heemkamer bevindt zich achter de vitrines aan de zijde van het Prins Bernhardplein. Daar heeft Martien van der Westerlaken een klein gedeelte van zijn omvangrijke collectie oude gereedschappen uitgesteld. Gerard Clement laat een klein deel van zijn collectie gebruiksvoorwerpen zien. ♿

NULAND

*(is niet specifiek opgenomen in de fietsroute)**Prins Bernhardplein 10*
Nuland

- Tentoonstelling oude gereedschappen en gebruiksvoorwerpen

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO.

26

VILLA MAASDONK

‘Villa Maasdonk’ is een nieuwe naamgeving voor een voormalig kloostergebouw dat in neogotische architectuur is gebouwd in 1918. Van recentere datum is een uitbreiding op de verdieping bestaande uit een dakopbouw met chambrettes. De meeste ruimtes in het klooster zijn onderling doorgebroken vanwege de huidige functie van prestigieuze woninginrichting. De oorspronkelijke indeling en functie is goed herkenbaar gebleven. De voorgevel, voorzien van neogotische elementen, heeft op de geveltop een deugdenbeeld (Flora) en bij het toegangshek twee laat 19^e-eeuwse Franse beelden.

Kerkstraat 28
Nuland

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

NO. **27**

KERK EN KERKMUSEUM

in de kerktoren

Kerkstraat 30
Nuland

- In de kerk is een tentoonstelling over ‘700 jaar parochie Nuland’
- De trap is voor personen met een lichamelijke beperking moeilijk of niet begaanbaar

Open

Zondag van 11.00
tot 17.00 uur

De eerste kerk, gewijd aan Sint-Jans Onthoofding werd in de 14^e eeuw gebouwd op de dekzandrug aan de rand van de Maaslandse polder. De kerk werd tijdens de Tachtigjarige Oorlog in 1635 door de hervormden in beslag genomen. Toen de katholieken de kerk na de Franse tijd terug konden krijgen, was die enorm verwaarloosd en stond, als de Beerse Overlaat werkte, regelmatig in het water van de overstromde polder. In 1857 werd besloten een nieuwe kerk op hogere gronden te bouwen en werd als voorganger van de huidige kerk een neogotische parochiekerk met pastorie gebouwd. Architect was Hendrik van Tulder. Deze kerk werd tijdens de oorlog in 1944 door beschietingen verwoest. Na de bevrijding werd in 1950 een nieuwe kerk gebouwd naar ontwerp van architect J. Magis in de traditionele architectuur van de Delftse school, al schrijven sommigen deze toe aan de hieraan verwante architectuur van de Bossche School. De toren werd pas in 1958 afgebouwd, omdat de benodigde bakstenen aanvankelijk voor de wederopbouw van Nederland nodig waren. De kerk is een driebeukige basiliek met een massieve westtoren en halfronde apsis. In het middenschip en de zijbeuken ziet u, naast veel heiligenbeelden, siersmeedwerk van edelsmeden zoals Guillaume Cordang uit 's-Hertogenbosch en Toon van Amelsvoort uit Nuland. De kruisweg en de Calvarieberg op het eerste spant werd geschilderd door Pieter Geraedts uit Warmond.

In het kerkmuseum ziet u liturgische voorwerpen zoals misgewaden, kandelaars, flambouwen, kelken, missalen en communiebenodigheden. Het museum bevindt zich in de toren op de plek van het voormalige zangkoor.

De Moriaan tijdens restauratiewerkzaamheden, 1962

COLOFON

Productie & Exploitatie:

Wegener Media i.s.m. Damen Communicatie

Teksten, beelden, voorwoord en monumenten:

Afdeling Erfgoed gemeente 's-Hertogenbosch

Ontwerp en vormgeving:

Studio Daad, 's-Hertogenbosch

Fotografie:

Antwan Hoedemakers, Celestine Vugts, Jan van de Ven, Nationaal Monument Kamp Vught, PimPhotography/ Ellie de Vries, Rene van der Hulst, Jac. Biemans, Henriëtte Sars en het Stadsarchief. Foto voorpagina: Ruud Pijnenburg

Dit magazine is een uitgave Wegener Media, Damen Communicatie en het comité Open Monumentendag in samenwerking met de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught en Sint-Michiëlsgestel in het kader van Open Monumentendag 2015. Dit magazine wordt in een oplage van 95.000 exemplaren gedrukt. Verspreiding geschiedt huis aan huis in de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught en Sint-Michiëlsgestel. Het magazine is ook verkrijgbaar via Stadskantoor, Stadhuis, VVV, Het Noordbrabants Museum en de opengestelde monumenten. Met speciale dank aan de afdeling Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch en alle vrijwilligers. Digitaal is het magazine te zien op www.s-hertogenbosch.nl, www.openmonumentendag.nl en www.brabantsdagblad.nl.

De Gruyter Fabriek: Creatieve coöperatie.
Wegener media, Damen Communicatie, Studio Daad

Open Monumentendag.

Hier begint het!

Open Monumentendag begint in Parkeergarage St.-Jan. Deze garage biedt meer dan 1.000 parkeerplaatsen in hartje 's-Hertogenbosch. U loopt onder de gerestaureerde vestingmuren, via de Casinotuin, direct naar de vele monumenten die de stad rijk is. **Parkeergarage St.-Jan, hier begint het.**

Hekellaan 25

www.parkeergaragestjan.nl

Parkeergarage
St.-Jan